

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TARİH CANAVARI

TARİH ÖNCESİ

ÇİĞDEM MANER

10+
yaş

TÜRKİYE BANKASI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivini <https://rantey.org>

5
Baskı

TARİH CANAVARI

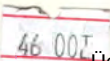
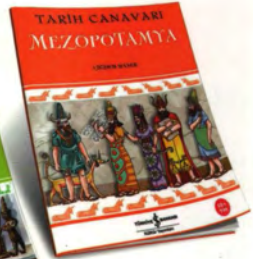
TARİH ÖNCESİ

İnsanlık tarihinin şafağını daha yakından tanıyın.

Yazının icadından önce insanlar nasıl yaşıyordu? Elinizdeki bu kitap Tarih Öncesi'nde yaşayan insanların tarihlerini, ekonomilerini, yönetimlerini, dinlerini, sanatlarını, dillerini ve gündelik hayatlarını incelemektedir.

SERİNİN DİĞER KİTAPLARI

TARİH CANAVARI

TARİH ÖNCESİ

Çiğdem Maner

© 2012, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Sertifika No: 40077

1. Basım: Ekim 2012

5. Basım: Mart 2018

ISBN: 978-605-360-727-4

Genel yayın numarası: 2650

Resimleyen: Hakan Ulusman

Editör: Nevin Avan Özdemir

Baskı

Golden Medya Matbaacılık ve Tic. A.Ş.

100. yıl Mah. Mas-Sit 1.Cad. No: 88

Bağcılar İstanbul

Tel: (0212) 629 00 24

Sertifika No: 12358

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

İstiklal Caddesi Meşelik Sokak, No:2, Kat:4, 34433 Beyoğlu/İstanbul

Tel: (0212) 252 39 91 - Fax: (0212) 252 39 95

www.iskulttur.com.tr

İçindekiler

- 6 İlk İnsanlar
- 6 Tarih öncesi Hangi Dönemlerdir?
- 7 Mamutlar
- 8 **Paleolitik Çağ - Yontma Taş Devri**
- 9 Paleolitik Çağ'daki Evler: Mağaralar
- 10 MAĞARADA YAŞAM
- 11 Resimlerle Hikâyeler: Duvar Resimleri
- 12 Yarımburgaz Mağarası
- 13 Karain Mağarası
- 15 Av
- 15 İnsanın En Eski ve Sadık Dostu: Köpek
- 16 Arkeozooloji Nedir?
- 18 Yontma Taş Teknolojileri
- 18 Taş Aletler Ne İçin Kullanılırdı?
- 19 İlk Taş Aletler
- 20 Taş Devri Mutfağı
- 21 Ateş
- 22 **Epipaleolitik Çağ - Orta Taş Devri**
- 24 **Neolitik Çağ - Cilalı Taş Devri**
- 25 Verimli Hilal
- 25 Neolitik Devrim
- 26 Tarım
- 27 Hayvanların Ve Bitkilerin Evcilleştirilmesi
- 29 Arkeolojide Tarihleme Yöntemleri
- 30 **Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ**
- 31 Körtik Tepe
- 32 İlk Tapınaklar: Göbekli Tepe
- 34 Taştan Sanat
- 34 Nevalı Çori
- 35 Ölü Gömme Adetleri
- 35 İlk Madencilik
- 36 **Çanak Çömlekli Neolitik Çağ**
- 38 Çanak Çömlek Yapımı
- 38 Çimdik-Topak Yöntemi
- 39 Kangal-Bant Yöntemi
- 40 **Restorasyon**
- 41 Çatalhöyük
- 45 Obsidiyen Ve Obsidiyen Ticareti
- 46 Sanat
- 47 Figürinler
- 48 Damga Mühürler
- 49 Taş Aletler
- 49 Kemik Objeler
- 50 Ölü Gömme Adetleri
- 50 Şehrin Altındaki Köyler: İstanbul'un En Eski Yerleşimleri
- 52 Arkeobotanik Çalışmalar
- 54 **Kalkolitik Dönem - Bakır Taş Devri**
- 55 Çark Üzerinde Çanak Çömlek Yapımı
- 56 Canhasan
- 56 Halaf Geleneği
- 57 Hacılar
- 58 Gösterişli Liderler: Aslantepe
- 60 **Eski Tunç Çağı**
- 62 Kayıklarla Seyahat: Anadolu Ve Kiklad Adaları
- 63 İdoller
- 64 Tüccarlar
- 64 Yazının Keşfi Ve Kullanılması
- 65 **Kazılarda Bulunan Eserler Nereye Gider?**
- 66 **Kültürel Mirası Korumak**
- 68 **Tarih Öncesi'ne Ait Eserlerin Bulunduğu Müzelerden Örnekler**
- 70 Mini Sözlük

Dr. ığdem Maner

ığdem Maner 1971'de Berlin'de dünyaya geldi. 11 yaşında İtalya'da antik Pompei kentini görünce arkeolog olmaya karar verdi. İstanbul Alman Lisesi'nden mezun olduktan sonra Almanya'nın çeşitli üniversitelerinde n Asya Arkeolojisi, Klasik Arkeoloji ve Asuroloji okudu ve doktorasını tamamladı. Yazar 1992'den beri Türkiye'de, Suriye'de, Yunanistan'da ve Almanya'da çeşitli kazılara ve yüzey araştırmalarına katılmaktadır. 2005'ten beri Koç niversitesi'nde ğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Çocukların Türkiye'nin kültürel mirasını tanımasını ve ona sahip çıkmalarını amaçlamaktadır.

Kitabı okumadan önce...

Tarih Canavarı, Tarih Öncesi ile, Yontma Taş Devri'nden yazının buluşuna kadar olan tüm dönemlerdeki, insan yaşamları ve buluşları ele alınmaktadır. Sırası ile; Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik ve İlk Tunç Çağları olarak adlandırılmış bu dönemler kendi içlerinde de çeşitli alt evrelere ayrılmaktadır. Bu dönemler boyunca ilk toplumlar oluşmaya, köyler ve daha sonra kentler kurulmaya başlamıştır. Avcılıktan yerleşik hayata geçiş, tarım, hayvanların evcilleştirilmesi, çanak çömleğin yapımı, ev inşasında taş ve kerpiç kullanımı, kıyafetlerin üretimi ve giderek ticareti de içine alan ekonomik faaliyetler hep bu erken dönemlerde başlamıştır. Kısacası, bugün yaşadığımız hayatın temelleri bu dönemlerde atılmıştır.

Anadolu özellikle Tarih Öncesi'ne ait yerleşim alanları açısından çok zengindir. Coğrafi konumu ve elverişli iklim şartları, insanların bu bölgeyi yerleşim alanı olarak tercih etmelerinin başlıca nedenleridir. İlk olarak burada hayvanlar evcilleştirilmeye, arpa ve buğday ekilmeye başlanmıştır. Anadolu'nun güneydoğusunu da içine alan ve Verimli Hilal olarak adlandırılan bu bölgede insanlar ilk defa yerleşik hayata geçmiş ve tarıma başlamışlardır.

Sevgili Çocuklar,

Bu kitapta, sizlerle buluştuğum zamanlarda bana merakla sorduğunuz soruları göz önünde bulundurarak, arkeolojinin yan bilimleri hakkında bilgi vermeye, yani arkeozoolojinin, arkeobotaniğin, restorasyon ve korumacılığın anlamlarını ve bu alanda yapılan çalışmalarını da açıklamaya çalıştım. Her zaman bana büyük merakla ve ilgiyle sorduğunuz “Bulduğunuz eserler nereye gidiyor?” sorusunun cevabını da çok önemseyerek elinizdeki kitaba ekledim.

Son olarak sizden dileğim olabildiğince çok müze ve ören yeri gezmeniz, yaşadığınız ülkenin tarihini ve tarihi eserlerini tanımanız, bilmeniz, korumanız ve sahip çıkmanızdır. Sizlere bırakılan kültürel mirası, sizden sonra gelecek nesillere de özenle korunmuş olarak bırakabilmeyi önemli bir ilke olarak benimseyeceğinize inanıyorum.

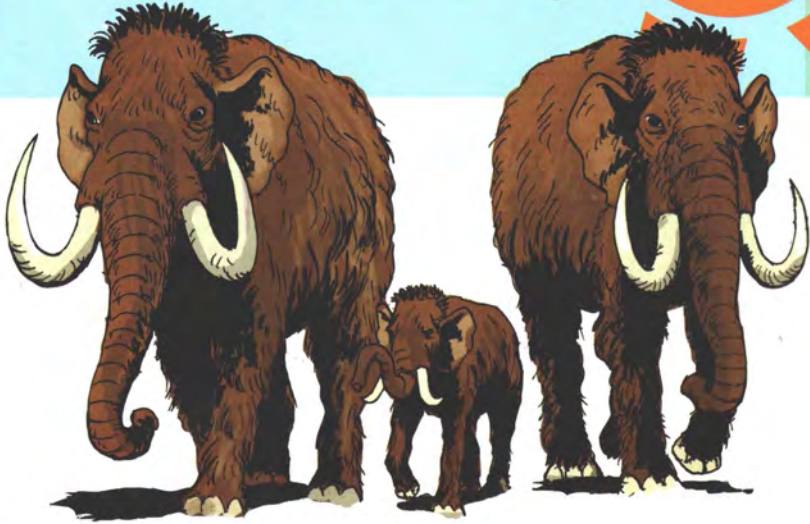
İyi okumalar
Çiğdem Maner

TARİH ÖNCESİ HANGİ DÖNEMLERDİR?

Arkeologlar ve tarihçiler yazının insanlar tarafından kullanılmaya başlanmasını ve yayılmasını bir dönüm noktası olarak kabul eder. Yazının keşfi ile insanlar tarihlerini, ticari etkinliklerini, ekonomilerini, inanç sistemlerini ve daha birçok konuyu yazabilmişlerdir. Eski medeniyetler hakkında bilgilerimizi kısmen bu yazılı kaynaklardan elde edemekteyiz.

Olduvan alet, M.Ö.

MAMUTLAR

Mamut Buz Devri'nde yaşamış uzun tüylü fil türüdür. Son örnekleri Sibirya'da yaşamıştır. Günde 180 kg ot ve yaklaşık 80 litre su ile beslenmektedirler. 200 çeşitten fazla kemikleri vardır, bunların büyük ve uzun olanları insanlar tarafından Paleolitik Çağ'da kulübe yapımında kullanılmıştır. Soyları yaklaşık 10.000 sene önce tükenmiştir. Anadolu'da örneğin Konya Ereğli'de ve Kahramanmaraş'ta izlerine rastlanmıştır.

Yontma Taş Devri'nde mamut avlamak ciddi teknik ve grup işbirliği isteyen büyük bir görevdi. Avlanan mamutun eti yenir, postundan ve derisinden kıyafet yapılırdı. Kemikleri ise kulübe, alet ve takı yapımında kullanılırdı.

Konya Ereğli Müzesi'nde bulunan mamut kemikleri ve dişleri Zengen'de kum ocağında bulunmuştur. Bir mamut dişi bir insan dişinin aşağı yukarı 50 katı kadar büyüklüktedir. Mamut kalıntıları Alt Pleistosen Dönem'e, yani 2,5 milyon yıl öncesine aittir.

PALEOLİTİK ÇAĞ-YONTMA Taş Devri

(M.Ö. 2.000.000-9.600)

Eski Yunancadan gelen bu kelime dizisi “eski taş” (paleos: eski; lithos: taş) anlamına gelmektedir. Türkçede bu döneme “Yontma Taş Devri” de denmektedir. İnsan bu dönemde taşları yontarak ya da birbirine vurarak alet yapmayı öğrendiği için bu döneme Yontma Taş Devri denmiştir.

Günümüzden 2 milyon ila 12 bin yıl öncesi arasında gerçekleşen Paleolitik Çağ çok uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Paleolitik Çağ üç döneme ayrılır. Alt Paleolitik Çağ günümüzden yaklaşık 2 milyon ve 140 bin yıl öncesi arasında, Orta Paleolitik Çağ günümüzden 140 bin yıl ve 30-40 bin yıl öncesi arasında, Üst Paleolitik Çağ ise günümüzden 30-40 bin yıl ile 12 bin yıl öncesi arasında olmuştur.

Homo Habilis (becerili insan) denen ilk insan da bu dönemde ortaya çıkmıştır. 4 milyon yıl önce Afrika’da belirmiş ve Dünya’ya oradan yayılmıştır. Bu dönemlerde iklim çok değişken olduğundan *Homo Habilis* iklim şartlarına uyarak yaşamak zorunda kalmış ve yaşam alanını sürekli bu şartlara göre seçmek zorunda kalmıştır. Grup halinde yaşadıkları düşünülen bu insanlar doğal mağaralarda ve çok basit

Paleolitik Çağ’da insan taşları alet yapmak için yontmaya başlamıştır. Bu taşlar balta, kesici veya ok ucu olarak kullanılırdı. El baltası Gaziantep çevresinde bulunmuştur. AMMRK

yöntemlerle dallardan, hayvan kemiklerinden ve postlarından yaptıkları kulübelerde yaşarlardı. *Homo Habilis* yaşamını avcılık ve toplayıcılık ile sağladı ve henüz hayvanları evcilleştirme konusunda bilgisi yoktu. Ama taştan alet yapımına başladılar. Kenarları keskin ve uçları sivri taş aletler kesici olarak kullanılırdı.

Paleolitik Çağ’da insanlar hem mağaralarda hem de açık alanlarda konaklarlardı. Avcı toplayıcı olduklarından bir yere bağlı olarak yaşamazlardı, yani göçbeydiler. Kalacakları yerde dal, kil, deri gibi organik malzemelerden kulübeler yaparlardı. Kullandıkları malzemeler kalıcı olmadığından, açık hava kamplarının izleri günümüze pek ulaşmamıştır. Bunun dışında mağaralarda yaşanırdı. İnsanlar yaşamak için doğal mağaraları seçer, kendilerine her yönden korunaklı mekânlar ararlardı. Özellikle mağaralarda ilk insanların yaşam izlerine rastlayabiliriz.

Taş Devri üç evreden oluşmaktadır: Paleolitik Çağ ya da Yontma Taş Devri, Neolitik Çağ ya da Cilalı Taş Devri ve Kalkolitik Çağ ya da Bakır Taş Devri.

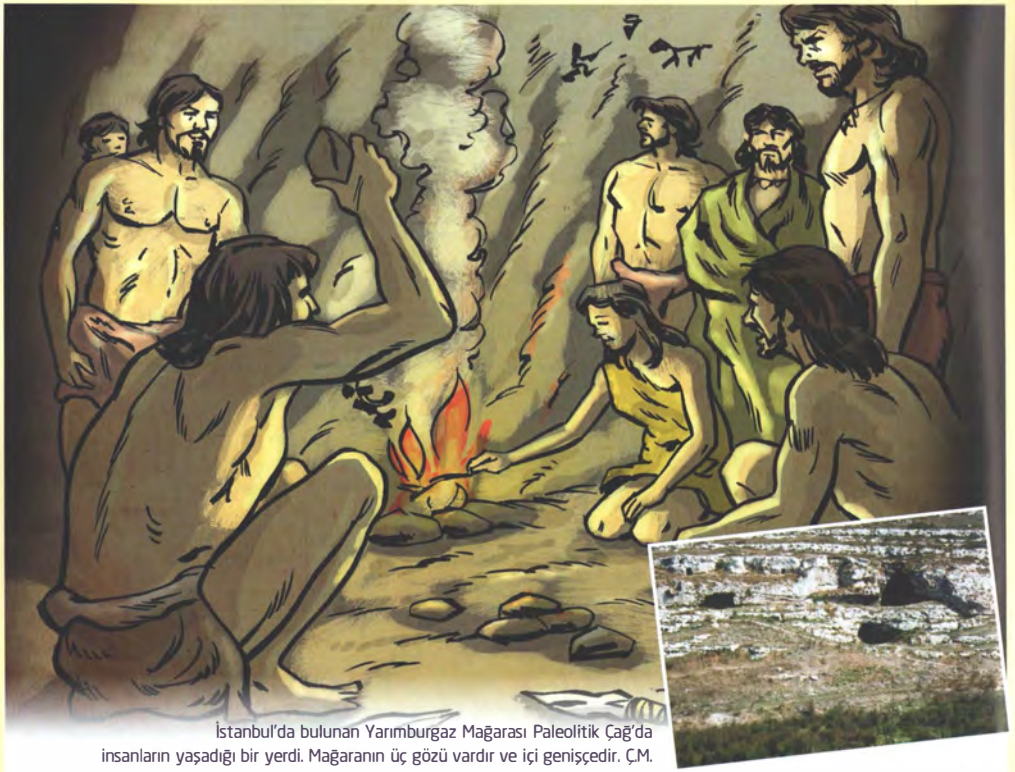
PALEOLİTİK ÇAĞ'DAKİ EVLER: MAĞARALAR

Türkiye'de Paleolitik Çağ'da kullanılmış ve ilk yerleşimlerin izlerini taşıyan birçok mağara bulunmuştur. Bu dönemde insanlar nerede yaşayacaklarına nasıl karar verirdiler? Avcı toplayıcı olan bu toplumlar için zengin bir fauna ve flora önemlidir. Yani yenilebilir yabani sebze, meyve, baklagil, tahıl ve kökler gibi besinlerin çevrede yetişmesi yerleşim alanlarını seçmelerinde önemli bir faktördür. Ayrıca yaşadıkları yere yakın zengin su kaynaklarının ve av hayvanlarının varlığı da bir yeri seçmelerinde rol oynamıştır. Dağların yamaçlarında bulunan doğal mağaralar korunaklı, kuru ve kuytu ortamlar olduğundan, yerleşim alanı olarak tercih edilir.

Örneğin: Elazığ yakınlarında Küllüni; Kars'ta Ciavuz; Erzincan'da Aktaş; Hatay'da Altınözü, Şanlıurfa'da Birecik ve Bozova; Antalya yakınlarında Öküzini ve Karain; Ankara'da Etiyokuşu, Uzağıl, Peçenek, Lüdümlü, ve Keçiören; İstanbul'da Yarımburgaz, Göksu, Dudullu ve Pendik.

Paleolitik Çağ'da insanlar avcı toplayıcı idiler. Yaşadıkları bölgede yabani olarak yetişen tahılları, hububatları, meyveleri ve yemişleri toplarlardı. Mağaralarda ve geçici açık hava kamplarında yaşarlardı ve henüz tarıma başlamışlardı.

İstanbul'da bulunan Yarımburgaz Mağarası Paleolitik Çağ'da insanların yaşadığı bir yerdi. Mağaranın üç gözü vardı ve içi geniştir. ÇM.

MAĞARADA YAŞAM

Paleolitik Çağ'da insanlar çoğunlukla mağaralarda yaşarlardı. Mağaralar korunaklı olduğundan ilk insanlar tarafından yaşama alanı olarak tercih edilirdi. Yapılan kazılar insanların mağarada nasıl bir hayat sürdüğüne dair ipuçları vermektedir. Ele geçen kalıntılar ve buluntular burada yaşayan insanların mağarada yemek pişirdiklerini, uyuduklarını, taş aletler ürettiklerini ve topluca yaşadıklarını göstermektedir.

Elimize geçen buluntuların sayısı nispeten azdır. Buluntular o günlerdeki hayatı anlamaya ve yorumlamaya yardımcı olmaktadır. Günümüze sadece taştan ve kemikten imal edilen aletler kalabilmiştir. Sepet, post, deri ve ahşap gibi malzemeler organik oldukları için çürümüş ve toprağa karışmışlardır. Bu yüzden günümüze bunlardan bir kalıntı ulaşamamıştır.

Mağara duvarlarındaki resimleri de o dönemlerden günümüze ulaşanların arasında

sayabiliriz. İnsanlar, hayatlarındaki önemli olayları duvarlara resim olarak aktarmışlardır. Bu resimler yazı yerine geçer ve o dönemlerde insanların hayatlarındaki önemli olayları anlatır. Köklerden, bitkilerden ve topraktan boya üretir ve onlarla mağara duvarlarına resimleri yaparlardı. Bazı mağaralarda da çizimler ucu sivri taş aletlerle duvarlara kazılmıştır. En sık rastlanan resimler av sahneleri ve hayvan betimlemeleridir.

O dönemdeki hayatı nasıl düşünebiliriz? Büyük olasılıkla mağaranın korunaklı yerlerinde yerlere postlar, samanlar konurdu ve onların üzerinde uyunurdu. Sepetlerde, deri poşetlerde ve ahşap kaplarda topladıkları yiyecekleri saklar; kendilerini ısıtmak ve yemek pişirmek için ateş yakarlardı. Deri tulumlarda içme suyu saklanırdı. Mağaranın girişinde ve içinde grubu koruyan evcilleştirilmiş köpekler bulunurdu.

RESİMLERLE HİKÂYELER: DUVAR RESİMLERİ

Yazı keşfedilmeden önce insanlar mesajları birbirlerine resim, sembol veya çeşitli heykel şekilleriyle iletirlerdi. İnsanlar henüz yazmayı bilmiyordu, ama çizdikleri resimler yazı yerine geçiyordu. Her duvar resmi hayatlarında önem verdikleri ayrı bir olayı anlatmaktadır. Bazı mağaralarda bulunan duvar resimleri bize o dönemde yaşamış insanların yaşam tarzları, av teknikleri, gelenek-görenekleri ve inanışları hakkında bilgi vermektedir. Av sahneleri sıkça rastlanan sahnelerdir- özellikle boğa ve geyik avı. Bu bize avın insanların hayatındaki önemini göstermektedir. Resimleri duvarlara yapmak için iki ayrı teknik kullanılırdı: Keskin bir taş aletle mağara duvarına resim kazılarak çizilirdi, ya da bitkilerden ve topraklardan elde edilmiş doğal boyaarla duvarlara çizilirdi.

Hakkari'nin batısında bulunan Tırşın Yaylası'nda Neolitik Çağ'a ait kaya resimleri bulunmaktadır. Bunlar sivri uçlu taş aletlerle kayalara kazılarak yapılmıştır. M.Ö.

El baltaları ve kesiciler çeşli boylarda ve değişik taşlardan yapılırdı. Deri iple ahşap veya boynuzdan yapılan bir sapa bağlanıp kullanılırdı. Bu iki yüzeyli aletler çakmak taşından yapılmıştır ve Gaziantep çevresinde bulunmuştur. AMMRK

Yarımburgaz Mağarası'ndaki kazılar İstanbul Üniversitesi Prehistorya Ana Bilim Bölümü tarafından 1988-1990 yılları arasında yapılmıştır. M.Ö.

YARIMBURGAZ MAĞARASI

İstanbul Küçükçekmece'de Altınşehir Mahallesi'nde bulunan Yarımburgaz Mağarası, İstanbul'un Paleolitik Çağ'da avcı toplayıcı grupların yaşam alanı olduğunu göstermektedir. Yarımburgaz Mağarası'nın önemi ve özelliği İstanbul'daki en eski yaşam alanlarından biri olmasıdır.

Mağara, Küçükçekmece Gölü'nün 1,5 km kuzeyinde bulunmaktadır ve önünden günümüzde Sazlıdere olarak adlandırılan bir dere akar. Burada yaşayan insanlar su ihtiyaçlarını bu dereден giderirlerdi. Mağara gezginlerin ve araştırmacıların 1845'ten itibaren dikkatlerini çekmiştir. Kazı çalışmaları burasının Alt Paleolitik Çağ'dan Bizans dönemine kadar kullanıldığını ortaya koymuştur. Ayrıca Buzul Çağı'na ait fosiller de gün ışığına çıkarılmıştır. Mağaranın uzunluğu yaklaşık 600 metredir ve iki ağız vardır. Bunlar birbirlerine bir rampa ile bağlanmaktadır. Mağaranın duvarlarında muhtemelen daha geç dönemlere ait olan kayık ve gemi resimleri bulunmaktadır. Ancak Paleolitik Çağ'da da insanlar nehir, göl ve denizlerin üzerinde hareket etmek için kütükleri oyup kayıklar ve salları yapmışlardır.

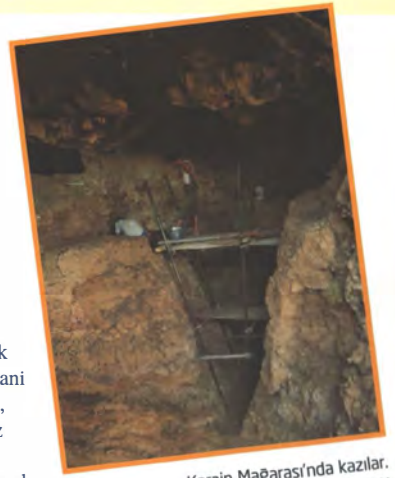
Kazılarda insan kemikleri bulunamamıştır. Burada yaşamış olan eski İstanbulluların Homo Ergaster/Homo Erectus türü insan olduğu düşünülmektedir. Mağaranın 20-25 kişilik bir boy tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Kazıda at, yaban eşiği, kızıl geyik, alageyik, karaca, bizon, yaban keçisi ve yaban domuzu gibi hayvanlara ait çok sayıda kemik fosili meydana çıkarılmıştır. Bu kemikler bize hem insanların hangi tür hayvan avladıklarını ve yediklerini, hem de o dönemlerdeki faunayı anlatmaktadır. Mağarada bugünkü ayının atası olan *Ursus Deningeri*'ye ait kemikler bulunmuştur. Bunlar kışın burada ayların kış uykusuna yattığını ya da insanların o dönemlerde muhtemelen ayı avladıklarını göstermektedir.

Mağarada bulunan taş aletler çakmak taşı ve kuvarstan yapılmıştır. Aralarında hem küçük, hem de büyük boyda yonga alet örnekleri vardır. Yarımburgaz Mağarası'nda bulunan buluntular İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenmektedir.

KARAIN MAĞARASI

Karain Mağarası Antalya'nın 30 km kuzeybatısında, Yağca Köyü'nde bulunur. Katran Dağı'nın doğuya açılan yamacında yer alan mağaraların en büyüğüdür. Karain Mağarası Türkiye'nin en eski yerleşim yerlerinden ve ayrıca en büyük doğal mağaralarından biridir. Paleolitik Dönem'in çeşitli evrelerinde yerleşim yeri olarak kullanıldığı, mağaranın çeşitli gözlerinde bulunan kalın yerleşim katlarından anlaşılmaktadır. Denizden yüksekliği 430 metre, önündeki ovoidan 130 metredir. Karain Mağarası çok korunaklı bir yerleşim yeri idi, çünkü olası düşmanlar veya yabancı hayvanlar mağaraya çıkmak için, ovoidan 130 metre yüksekliğe, çok kaygan kayalıklardan tırmanmak zorundaydı. Mağara sekiz gözden oluşmaktadır.

Kazılarda ele geçen taş aletler çok ince bir işçilik gösterir. Bunlar Mousterien Dönemi'ne, yani Orta Paleolitik Dönem'e aittir. Aralarında deliciler, ok mekik aletler, uçlar ve ön kazıyıcılar vardır. Yapılan yaş tespit çalışmaları bu tabakanın günümüzden 160.000-60.000 arasında oluştuğunu göstermektedir. Bu tabakada Neanderthal insanına ait fiziki kalıntılar bulunmuştur. Üst Paleolitik Dönem'e ait hayvan kemiğinden yapılmış küçük bir heykelcik o dönemde çok ince sanatsal işlerin yapıldığını da göstermektedir. Karain Mağarası'nda ele geçen buluntular Antalya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Karain Mağarası'nda kazılar.
AMMRK

Karain Mağarası çok korunaklı bir yerde bulunur. Mağaranın gözleri mağaraya girişi sağlar. AMMRK

AV

Avcılık bu erken dönemlerde yaşayan insanların hayatında çok önemli bir yer tutardı. Avcılık dikkat, zekâ, sakinlik ve sabır isteyen bir iştir. Memeli hayvanlar Yontma Taş Devri'nde avlanmaya başlanmıştır. Bunların arasında mamut, geyik, bizon, gergedan, yabani keçi gibi hayvanları saymak mümkündür. Avcı toplayıcı grupların ne kadar sıklıkta ava çıktıkları kesin olarak bilinmemektedir. Muhtemelen büyük hayvanları avlamak için, avlara toplu halde çıkılırdı. Av sırasında köpekler de gruba eşlik ederdi. Mağaralarda çok fazla hayvan kemiği bulunmadığından, etin çok sık tüketilen bir besin maddesi olmadığı düşünülebilir.

Yongalar ahşap veya boynuz saplara iple bağlanır ve balta olarak kullanılır. Balta avda da sıkça kullanılan bir alettir.

Avda taştan yapılmış keskin aletlerin önemi çok büyüktü. Hem hayvanları avlamak hem de daha sonra kesmek ve derileri temizlemek için kullanılırdı. AMMRK

İNSANIN EN ESKİ VE SADIK DOSTU: KÖPEK

İnsanlar tarafından aşağı yukarı M.Ö. 13.000'de, Paleolitik Çağ'da, ilk evcilleştirilen hayvan köpektir. Köpeğin evrimleşmesinde insanın önemli bir rolü olmuştur. Evcil köpek (Latince: *canis lupus familiaris*) boz kurdun alt türlerine aittir. İlk köpeklerin avcı köpekler olduğu düşünülmektedir. Görme, koku ve ısıtma yeteneklerinin çok üstün olması avcılık kabiliyetlerini arttırmıştır. Köpek mağarayı ve insanları korurdu, aynı zamanda avda da avcılara yardımcı olurdu.

ARKEOZOOLOJİ NEDİR?

Arkeolojik kazılarda çok sayıda insan ve hayvan kemiği bulunur. Hayvan kemikleri **arkeozooloğlar**, insan kemikleri ise **antropologlar** tarafından incelenir. Bulunan hayvan kemikleri eski dönemlerdeki fauna hakkında bilgi verir. Yapılan incemeler ayrıca insanların beslenmeleri, hayvanları nasıl avladıkları, onları nasıl kestikleri, o dönemde yaşayan hayvan çeşitleri ve dağılımı, hayvanların büyüklükleri, hangi hayvanın ne zaman evcilleştirildiği gibi çok önemli konuları aydınlatır.

Kazıda kemikler bulunduğu fırçalarla temizlenir ve dikkatlice topraktan çıkarılır.

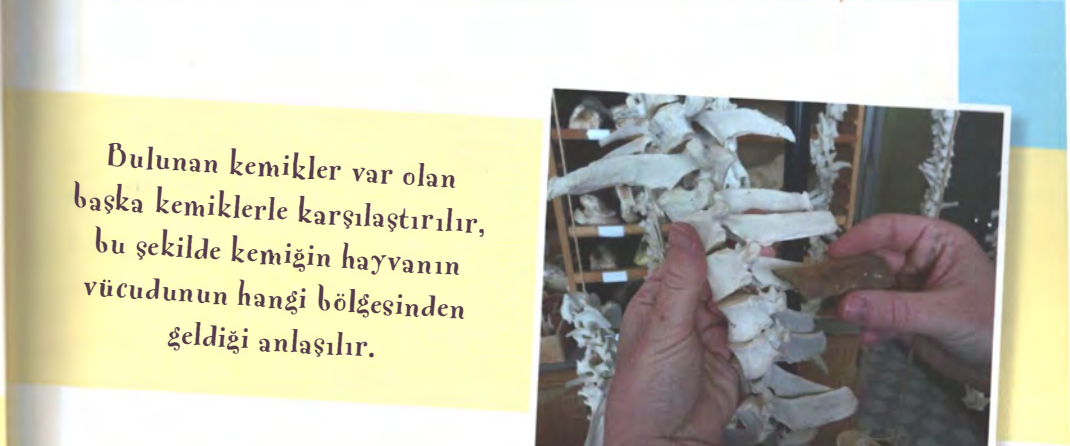
Arkeozooloğlar kemiklerin yanı sıra midye kabukları ve deniz hayvanlarının fosilleriyle de ilgilenir.

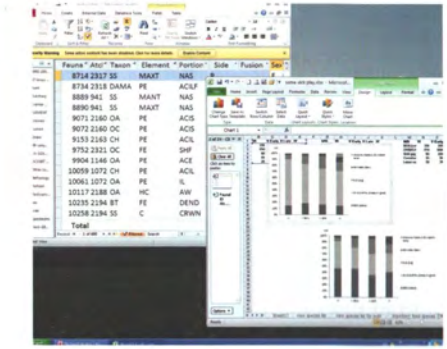
Kazı evinde kemikler suyla yıkanır.

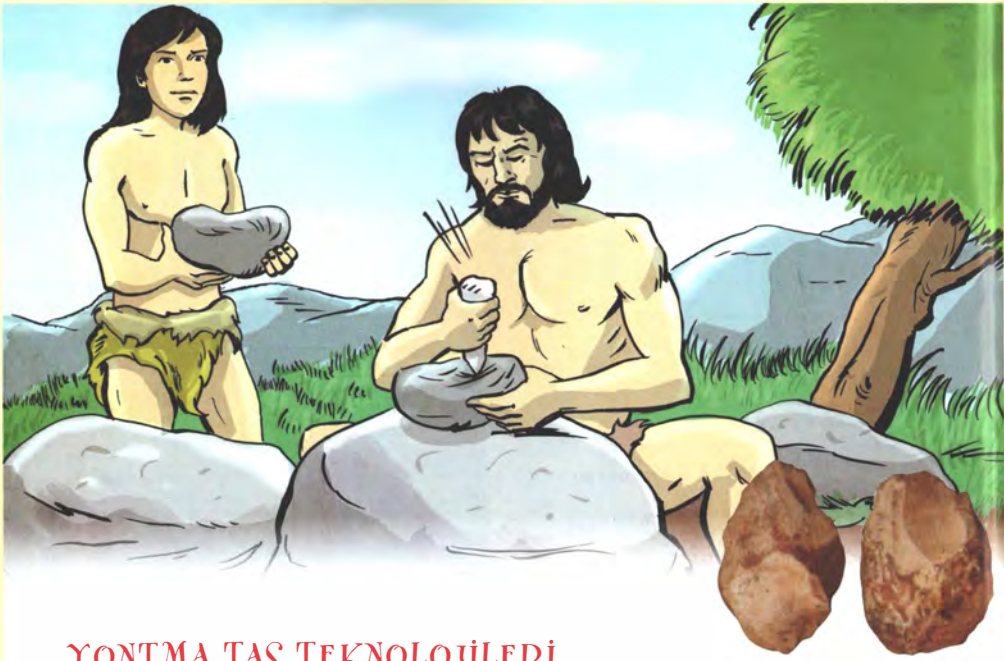
Bulunan hayvan kemikleri bir arada.

Kemik ölçülür.

Kemikler bilgisayarda bilgi bankasına kaydedilir.

YONTMA TAŞ TEKNOLOJİLERİ

El baltaları. AMMRK

Bugün mutfakta yemek yaparken bıçak olmadan sebze veya et kesmeniz mümkün mü? Paleolitik Çağ'da taş aletler insanların hayatını kolaylaştırmıştır. O dönemde metal eritimi ve kullanımı henüz keşfedilmediği için yardımcı aletler taştan yapılırdı. Hem yaşadıkları alanlarda bulunan hem de uzak yerlerden getirdikleri taşlardan örneğin el baltaları, bıçak veya uçları yaparlardı.

Yaklaşık 2,5 milyon yıl önce, insan akarsulardaki çakıl taşlarını, ele rahat sığıldığı ve sıkıca tutulabildiği için toplama ve kullanmaya başlar. Çıkıntıları ve sivri kenarları olmadığı için taşı tutarken elini de acıtmıyordu. Kısa bir süre içinde bu taşı sert bir kayaya vurduğunda üzerinden yonga denilen parçaların kopmasıyla, keskin veya sivri uç elde edilebileceğini öğrendi. Bu deneyimleri sonraki nesillere de öğretti.

TAŞ ALETLER NE İÇİN KULLANILIRDI?

Taş aletlerin birçok şekli ve işlevi vardır. Taşlardan el baltası, kıyıcı, çentikli kazıcı ve kesici aletler yapılırdı. Bunlar avlanmak, kesmek, delmek, kazmak gibi günlük işlerde kullanılırdı. Bu aletlerin dışında çakmak taşından ok, kargı ve mızrak uçları yapılırdı. Yontulan taşların kenarları sürtme taşları yardımıyla düzeltilirdi.

Yaşam tarzı geliştikçe farklı aletlere ihtiyaç duyulmuştur. Çakmak taşından elde edilen küçük sivri parçalar, sakız veya doğal zift yardımıyla aletlerin saplarına yapıştırılırdı. Mikrolit (mikrolit, Yunancadan gelmektedir ve “küçük taş” anlamına gelir) denilen bu küçük taş parçaları mızrak, zıpkin ve orak gibi aletlerin yapımında kullanılırdı.

İLK TAŞ ALETLER

İlk taş aletler akarsu yataklarında bulunan çakıl taşlarından yapıldı. Doğu Afrika'da bulundukları yerin adı Olduvai olduğu için, bu aletlere Olduvai türü aletler denmiştir. Basit olmalarına karşın, bu taş aletler standartlaşmıştır ve bulundukları her yerde birbirlerine benzemektedirler.

Çakıl taşından nasıl alet yapılır? Çakıl taşının bir tarafına diğer bir çakıl taşı ile kuvvetlice vurarak, keskin bir yüzey elde edilir. Bu defalarca tekrarlanır. Her seferinde yongalar kopar ve aynı teknik taşın diğer tarafına da uygulanır. Bu şekilde keskin bir alet meydana gelir. Buna **yongalama yöntemi** denir.

Türkiye'de şu ana kadar bilinen en eski taş aletler Konya'daki Dursunlu Madeni'nde bulunmuştur. Aletler kuvars, çakmak taşı ve kireç taşından yapılmıştır. 900.000 yıl önce *Homo Erectus* tarafından yapılmışlardır.

Zaman ilerledikçe insanlar değişik yontma teknikleri geliştirmeye başlamıştır. 100.000

yıl önce taş alet yapımında yeni teknikler keşfedilmiştir. Kemik gibi yumuşak bir aletle bir taş vurdıklarında, daha düzgün yüzeyli aletler yapabildiklerini görmüşlerdir. Bu tekniğe **yumuşak vurgulama yöntemi** denmektedir.

Orta Paleolitik Çağ'da, yaklaşık 35.000 sene önce, dilgi aletlerin yapımına başlanmıştır. Dilgi aletler ince uzun, paralel kenarlı yonga aletlerdir ve kazılarda sık sık karşımıza çıkar. Yongalamada bir ara parça kullanılır, bu mesela bir kemik olabilir. Bu ara parçanın bir ucu sivridir. Çivi gibi tutulan bu parçanın arkasına vurularak, diğer taş şekillendirilir. Buna **dilgi çıkarma tekniği** denir.

Yontma taş yapımındaki en son yöntem **baskı tekniği** denmektedir. Yaklaşık 20.000 yıl evvel gelişen teknik, bir ara parçanın taşın üzerine yerleştirilmesi ve el veya gövde baskısı ile bastırılmasına dayanır. Bu teknikle boncuk gibi çok küçük objelerde de delik açılıyordu.

El baltaları. AMMRK

TAŞ DEVRİ MUTFAĞI

Yontma Taş Devri'nde insanlar ne yedi? Anneler çocuklarına ne pişirdi? Ateş kullanıma girmeden önce birçok gıda maddesi büyük olasılıkla çiğ tüketilirdi. İnsanlar topladıkları tahılları, hububatları ve meyve çeşitlerini yerlerdi. Et büyük olasılıkla çok sık tüketilmeyen bir besin maddesiydi. Et avlandıktan sonra, kısa bir süre içinde tüketilmek zorunda olan bir besin maddesidir. Etler hem kurutulur, hem de çiğ tüketilirdi. İnsanlar etleri güçlü çeneleri ve dişleri ile kemiklerden kopararak yerlerdi. Bu yüzden de çene ve diş yapıları günümüze göre daha geniş ve güçlüdür. Nehir, göl veya deniz kenarında oturanlar balık avlarlardı. Balık önemli bir

protein kaynağı olup, güneşte kurutulduğu takdirde uzun zaman dayanan bir besin maddesidir.

Ateşin keşfi ile kısa bir zaman içinde yemek alışkanlıkları ve mutfak da değişmiştir. Birçok besin maddesi pişirilmeye başlanmıştır, bu şekilde hazmı da kolaylaştırılmıştır. Eski Taş Devri'nde henüz çanak çömlek yapılmadığından, yemekler taş ya da deri kaplar ve sepetler içinde pişirilirdi. Orta boy yuvarlak taşlar ateşin içinde ısıtılıp, deri veya taş kapların içinde bulunan yiyeceklerin veya sıvıların içine konulurdu ve bu şekilde yemekler ısıtılır ya da pişirilirdi.

Avcı toplayıcılar yiyebilecekleri her şeyi toplardı. Ağaçlarda yetişen meyveleri de toplar ve kuruturlardı. Ç.M.

Badem en eski bitki türlerinden biridir. Paleolitik Çağ'da insanların yabani badem topladıkları bilinmektedir.

ATEŞ

İnsanlık tarihinde ateş çok önemli bir yer tutar ve önemini kesinlikle küçümsemek gerekir. Ateşin aynı anda birçok işlevi vardır: Ateş hem aydınlatır, hem korur, hem de yemek pişirmek için önemlidir. Ateşin insan tarafından nasıl ve ne zaman keş edildiği bilinmiyor. İnsanın 790.000 yıl önce ateş kullandığını, İsrail'de Şeria Nehri kıyısında bulunan kalıntılar göstermektedir.

Ateşin kullanımı muhtemelen Paleolitik Çağ'da yaygınlaşmıştır. Bazı bilim adamlarına göre insanlar ateşi büyük bir fırtınada, bir ağaca yıldırım düşmesi sonucu kuru bir ağacın alev almasıyla tanımıştır. Alevin denetim altına alınması ve kullanılır hale getirilmesi süreci muhtemelen uzun bir zamana yayılmıştır. Bir diğer teoride ise ateş, çakmak taşlarının birbirlerine sürtülmesi ile oluşturulan kıvılcımlardan meydana gelmiştir.

EPIPALEOLİTİK ÇAĞ-Orta Taş Devri (M.Ö. 9600-8000)

Paleolitik Çağ'dan Neolitik Çağ'a geçişi hazırlayan ara döneme Orta Taş Devri ya da *Mezolitik Çağ* (*meso* Yunancada orta, *lithos* ise taş anlamına gelir) veya *Epipaleolitik Çağ* denilir (aşağı yukarı M.Ö. 9600-8000). Mezolitik Çağ'da soğuk iklimin ılımanlaşması ve buzulların erimesi ile yeni hayvan ve bitki türleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde hâlâ avcı toplayıcı olan insanlar yaşadıkları yerlerde daha uzun süreler geçirmeye başlarlar. İnsanlar yeni çevre koşullarına, önceki dönemlerde öğrendikleri teknoloji ve yaşam tarzlarıyla uyum sağlamışlardır. Antalya'da Öküzini ve Beldibi Mağaraları Mezolitik Dönem'e ait yerleşim yerleridir.

Bu dönemin özelliklerinden biri de *mikrolit* yapımıdır. Mikrolitler çakmak taşından veya obsidiyenden yapılan minik aletlerdir. Bunlar orak benzeri aletler yapmak için kullanılırdı. Mikrolitler tahta, kemik veya boynuz sapların üzerine yerleştirilirdi.

Bu dönemde insanların yemek alışkanlıklarının değiştiğini görebiliriz. Daha

önce protein ağırlıklı beslenirken; artık kök, bitki ve çeşitli yemiş tüketimi bir alışkanlık haline gelmiştir. Bu da Neolitik Çağ'da tarımın başlamasına sebep olacaktır. Suyu yakın olarak yerlerde balıkçılığın önem kazandığı görülmektedir. Av hayvanlarının çok olduğu bölgelerde, kalıcı yerleşimler oluşmaya başlar.

İNSANLAR NEREDE YAŞARDI?

İnsanlar mağaralarda yaşamayı tercih ettiler. Mağaralar hem kötü hava şartlarından korumaktadır, hem de insanların topluca yaşamaları için yeterli alan sağlayan mekânlardır. Bunun yanında geçici ve kalıcı yerleşimler oluşmaya başlamıştır.

Türkiye'de Orta Taş Devri'nin en önemli yerleşim yerleri Toroslar'ın güneyinde, Marmara ve Batı Karadeniz Bölgelerinde bulunmaktadır. Örneğin Antalya'da Karain, Öküzini, Beldibi, Belbaşı ve Kumbucağı Mağaraları Toroslar'daki önemli mağara yerleşimleridir. Gaziantep'de Şarklı Mağara, Burdur'da Baradız, Konya'da Derviş Hanı. Açık hava yerleşimleri Şanlıurfa-Bozova'daki Söğüt Tarlası'nda bulunmuştur. Ayrıca Marmara Bölgesi'nde Ağacli, Büyükçekmece ve Küçükçekmece yöreleri de açık hava yerleşimleri olarak tercih edilmiştir.

İNSANLAR NE TAKARDI VE NE GİYERDİ?

Avlanan hayvanların kemikleri hem alet, hem de süs eşyası yapımında kullanılırdı. Ayrıca takı ve süs eşyası yapımı için göl ve deniz kenarlarından midye kabukları toplanırdı. Kabuklara delik açılır ve ipe dizilirdi. Kemik parçaları kesilir, şekle sokulur, parlatılır ve gerekirse delinirdi. Yerleşimlerde ve mezarlarda bulunan takılar bize bu dönemde yaşamış insanların zevkleri ve teknolojileri hakkında bilgi verir.

Avladıkları hayvanların derilerinden ve postlarından kendilerine giysi, ayakkabı, çanta gibi eşyalar yaptıkları düşünülmektedir.

NEOLİTİK ÇAĞ – Cilalı Taş Devri (M.Ö. 8000-5500)

Cilalı Taş Devri'nin bir diğer adı Neolitik Çağ'dır. Neolitik Çağ'ın kelime anlamı Yeni Taş Devri'dir. Yunancada "neos" yeni, "lithos" ise taş anlamına gelmektedir. Bu dönem "ilk üretimi köy toplumları" dönemi olarak da bilinir. Neolitik Çağ'da insanlar yerleşik hayata geçer, tarıma ve besin üretimine başlar, hayvanları ve bitkileri evcilleştirmeyi ve besin maddelerini stoklamayı öğrenirler. Bu gelişmeler insanların hayatında büyük ve önemli bir değişime sebep olur. Neolitik Çağ'ın sonunda, insanların yaşamı besin üretimine ve yerleşik yaşama dayalıdır. Bu ise inanç sistemlerinin, yeni teknolojilerin, toplumsal örgütlenmenin, ekonomik düzenin ve sınıfların oluşmasına sebep olmuştur.

Neolitik Çağ'ın iki alt evresi vardır: Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ ve Çanak Çömlekli Neolitik Çağ. Arkeologlar bu ayrımı buluntuların farklılıklarından yola çıkarak yapmışlardır.

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da henüz kilden çömlekler üretilmediği için bu evreye Çanak Çömleksiz denmiştir. İkinci evrede ise kil, çömlek yapımı için kullanılmaya ve seri çömlek üretimine başlanmıştır.

Neolitik Çağ'da Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, Yakın Orta Doğu'da ve Doğu Akdeniz bölgesinde yerleşimler mevcuttur. Köylerin kendilerine has yaşam biçimi olmakla beraber, diğer köylerle etkileşim içinde yaşarlardı. Örneğin bir yörede desenli seramik üretimi başladığında, kısa bir müddet sonra desenler ve üretim teknikleri civarda yaşayan başka yerleşimler tarafından uyarlanırdı.

Çanak çömlek arkeologlar için çok önemlidir, çünkü temel bilgi edinme kaynağıdır. Pişmiş topraktan yapılan çanak çömlekler bize o dönemdeki üretim teknikleri, kil kaynakları, stiller ve modalar, ticaret ilişkileri ve kapların ne için kullanıldıkları hakkında bilgi verir.

Kırklareli Aşağı Pınar mevkiinde kurulan açık hava müzesinden canlandırmalar. M.Ö.

VERİMLİ HİLAL

Verimli ya da Bereketli Hilal, Neolitik Çağ'da tarım için yapay sulamaya gerek kalmayan ve yeterince yağış alan belirli bir bölgeyi tanımlamaktadır. Bu bölge Mezopotamya, Levant sahili ve Kuzey Mısır'ı kapsamaktadır.

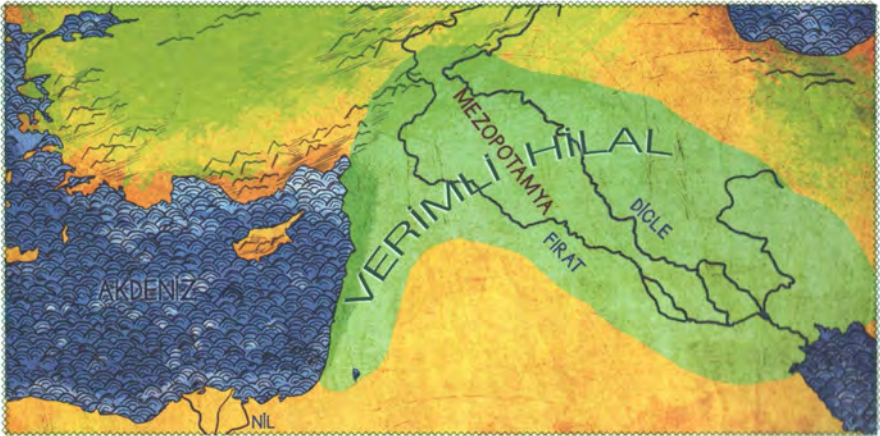
Kapsadığı alan bir hilale benzediği için, *Verimli Hilal* denilmiştir. Kuzey Mezopotamya'nın bir bölümü ise bugünkü Güneydoğu Anadolu'dadır. Buraları günümüzde dahi Anadolu'nun en verimli topraklarıdır. Örneğin Harran ve Mardin ovaları gibi.

İnsanların sevdikleri, avladıkları, etkilendikleri hatta korktukları hayvanlar sanatlarına da yansımıştır. Gevik şeklinde kap Hacılar'da bulunmuştur. AMMRK

NEOLİTİK DEVRİM

Amerikalı arkeolog Gordon Childe, Neolitik Dönemde insanların hayatında önemli değişikliklerin olmasına dikkat çekmiştir. Bu dönemde insanlar göçebe hayatından yerleşik düzene geçmiştir. Hayvanları evcilleştirmeye, gıda üretimine ve böylece tarıma başlamışlardır. Bundan önceki dönemde ise insanlar avcı toplayıcıydılar ve yerleşik bir düzenleri yoktu. Bu çarpıcı değişikliklerden dolayı Gordon Childe buna "neolitik devrim" adını vermiştir. Neolitik devrim tüm Ön Asya'da gerçekleşmiştir. Ancak bu her yerde aynı zamanda olmamıştır.

TARIM

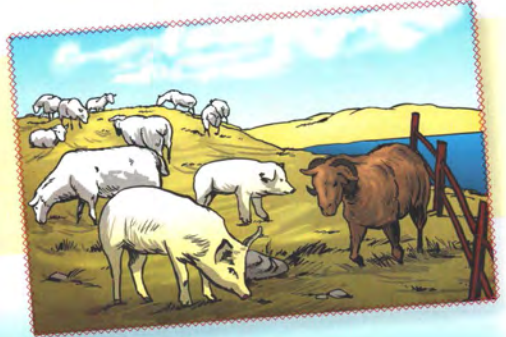
Neolitik Çağ tarımın başladığı dönem olarak kabul edilir. İnsanların yarı yerleşik hayattan yerleşik hayata geçmeleri, tarım faaliyetlerini de başlatmalarına neden olmuştur. Bu dönemde hem gündelik hayat, hem de tarım için gerekli suya daha kolay ulaşılması için köyler genellikle suya çok yakın yerlerde kurulmuştur. Köylerin etrafında tarım yapacak düz araziler veya hafif eğimli yamaçlar bulunurdu. Örneğin Çatalhöyük'te yaşayan insanlar tepelerin yamaçlarında yabancı hububat, baklagiller, arpa ve buğdayın atalarını yetiştirmişlerdir. Hasat köyde bulunan depolarda sepetlerin ve küplerin içinde depolanırdı. Stoklanan besin maddeleri tüm sene boyunca tüketilirdi.

Tarımın medeniyetlerin oluşmasındaki etkisinin kesinlikle küçümsememesi gerekir. Tahıllar insanın beslenmesi ve gelişmesi için son derece önemlidir ve tarihte ilk defa Verimli Hilal'de ekilmiştir. Bu da bu bölgede ilk medeniyetlerin, imparatorlukların kurulmasını sağlamıştır. Zamanla, tahıllar insanların göçü ile Balkanlar'a, Avrupa'ya, Kafkasya ve Orta Asya'ya yayılmıştır. Tahıllar ekildikleri her yerde toplumları ve insanların hayatlarını değiştirmiştir. Üretim ve hasatı stoklama eylemi, nüfusun artışı, teknolojinin gelişmesini ve zanaatkarların yetişmesini sağlamıştır.

Arkeobotanik araştırmalar, bu dönemde ekilen ana bitkilerin emmer buğdayı (Latincesi: Triticum dicoccum), ekmeklik buğday (Latincesi: Triticum aestivum), einkorn (Latincesi: Triticum monococcum) ve kabuksuz arpa (Latincesi: Hordeum vulgare) olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, baklagillerden de acı bakla (Latincesi: Vicia ervilia), mercimek (Latincesi: Lens), bezelye (Latincesi: Pisum sativum) ve nohut (Latincesi: Cicer arietinum) ekilirdi. Bunların dışında yabancı fındık, yabancı erik ve badem de tüketilirdi. En yaygın meyve ağacı türü ise kuş kirazıdır. Bunların dışında kapari, sumak ve ardıç tohumlarına da rastlanmıştır.

Orak Hacılar'da bulunmuştur. Boynuz sapın içine doğal zift konulmuş ve ona mikrolit parçaları yapıştırılmıştır. Uzunluğu 27,8 santimetredir. M.Ö. 6. binyıl ortalarına tarihlenmektedir. AMMRK

HAYVANLARIN VE BİTKİLERİN EVCİLLEŞTİRİLMESİ

Hayvancılık geçmişte olduğu gibi bugün de insan yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Sabahları erken saatlerde çobanlar hayvanları ahırdan çıkartıp tüm gün taze ot yemeleri için dolaştırırlar, akşamları da tekrar geri dönerler. Bugün de Dünya'nın birçok yerinde insanlar geçimlerini hayvancılıkla sağlamaktadırlar. Tarımın da hayvancılık gibi Neolitik Çağ'dan günümüze insan yaşamında vazgeçilmez bir yeri vardır.

Günümüzde birçok çocuk yaz tatillerinde ailelerine yardımcı olmak için çobanlık yapar. Ç.M.

Hayvanların evcilleştirilmesi ve hayatın üretime dayalı olması, yeni yeme içme alışkanlıklarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. M.Ö. 6500'den itibaren ateşe dayanıklı çanak çömleklerin yapılması, yeni araç gereçlerin üretilmesini sağlamıştır. Örneğin bugün yemeklerde kullandığımız kaşık da bu dönemlerde kemikten yapılmaya başlanmıştır.

Neolitik Çağ'da insanlar hem hayvanları, hem de bitkileri evcilleştirmeye başlamıştır. Tarıma başlanması bitkilerin evcilleştirilmeye başladığı bir dönüm noktasıdır. Bitkilerin evcilleştirilmesi, genetiklerinin kısmen değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Neolitik Çağ'da insanlar tarıma arpa ve buğday ekimi ile başlamış ve bu gelişme yabancı olarak yetişen birçok bitkinin evcilleştirmesini de sağlamıştır.

Hayvanların evcilleştirilmesi onların beslenmelerini, üremelerini ve hareket etmelerini kontrol altına almak demektir. Tarihte, Paleolitik Çağ'da ilk evcilleştirilen hayvan köpektir. Dünya'da iki milyondan farklı tür hayvan bulunmaktadır. Bunlardan sadece on

dördü son 10.000 sene içinde Dünya'nın çeşitli yerlerinde evcilleştirilmiştir. Dört hayvan cinsi ise Neolitik Çağ'da Verimli Hilal bölgesinde evcilleştirilmiştir. Bunlar koyun, keçi, sığır ve domuzdur. Hayvanların evcilleştirilmesi insanların avcılıktan hayvancılığa geçmesini sağlamıştır. Artık sürekli ellerinde bir et kaynağı bulunmaktadır.

Neolitik Çağ'da başlıca büyük memeli hayvanlardan keçi, yabancı koyun, domuz ve sığır evcilleştirilmiştir. Hayvanların ve bitkilerin evcilleştirilmesi insanların yeme alışkanlıklarını da etkilemiş ve değiştirmiştir. Yoğurt, süt ve peynir üretimi de bu dönemde başlamıştır.

Neolitik Çağ'da yemeklerin kaynatılarak pişirilmesi, kaşık gibi yeni aletlerin icat edilmesine sebep olmuştur. Kaşıklar hem yemekleri karıştırmak, hem de yemek için kullanılırdı. Kuruçay'da bulunan bu kaşık Erken Kalkolitik Çağ'a (M.Ö. 6100-5700) tarihlenmektedir. Uzunluğu 15 santimetredir. Burdur Müzesi

Deniz veya göl kenarında yaşayan toplumların, buradan elde ettiklerin balık ve midye gibi besin maddelerini tükettikleri bilinmektedir. Midyelerin kabuklarını kolye yapımında kullanırlardı. Kabuklara delik açmak için, kabuğun üzerine kemik veya taş aleti sürterlerdi.

Koyunların ve keçilerin tüylerinden yün yapılırdı. Yün ise hem kıyafet yapımında, hem de başka şeylerde kullanılırdı. Mikrolitler ahşap ve kemik saplara doğal zift ile yapıştırılırdı ve bu şekilde yünleri kesmek için keskin bir alet elde edilirdi.

Arkeologlar çeşitli tabakaları işaretlemek için tabakalara etiketler takarlar. MA.

Yanmış buğdaylar bulunur ve dikkatlice çıkartılıp analizler yapılıncaya kadar, alüminyum kâğıtta korunur. M.A.

ARKEOLOJİDE TARİHLEME YÖNTEMLERİ

Yazının kullanıldığı dönemlerde, arkeologlar tarihleme için yazılı kaynakları kullanırlar. Henüz yazının kullanılmadığı Tarih Öncesi dönemlerde ise arkeologların başka yöntemlere ihtiyaçları vardır. Yaş tayini için arkeologlar arkeolojik ve arkeometrik yöntemleri kullanırlar. Arkeolojik yöntemlerin arasında en sık kullanılan yöntemler tabakalanma (stratigrafi) ve biçim bilimidir (tipoloji).

Tabakalanma jeoloji alanından arkeolojiye aktarılmıştır. Farklı dönemlerde üst üste yığılan katmanların sıralanmasına dayanır. Alttaki tabaka üsttekinden daha eskidir.

Biçim Bilimi ya da diğer adıyla tipoloji, aynı tabaka içinde birbiri ile ilişkili olduğu saptanan bulunutuların biçimsel özelliklerine göre sınıflandırılmasıdır.

Arkeometri, çeşitli fen ve doğa bilimleri yöntemleri kullanılarak matematiksel ölçüm ve analiz yöntemlerinin uygulanması ve kullanılmasıdır. Bu yöntemler sayesinde kesin tarihlendirmeler yapılır. Bunların arasında en sık kullanılanlar Karbon 14 ve ağaç halkaları yöntemidir.

Ağaç Halkaları Yöntemi (Dendrokronoloji)

Dendrokronoloji Yunancadan gelen bir terimdir ve ağaç halkaları ile yaş tayini anlamına gelmektedir. Ağaçlar yaşadıkları süre içinde her yıl iki yaş halkası oluştururlar ve halkaların genişliği o seneki iklim koşullarına bağlıdır. Dendrokronoloji, çeşitli devirlere ait ağaçlardan alınan kesitlerde görülen yaş halkalarının çakıştırılması ile gittikçe eskiye doğru giden bir halkalar çizelgesi oluşturmaya dayanan bir bilim dalıdır. Türkiye’de Neolitik Çağ’a tarihlenen ağaç parçaları bulunmuştur.

Karbon 14 (C 14)

Yaşayan her canlıda Karbon 12 ve 14 izotopları eşit miktarda bulunur. Bunlar bitki, insan ya da hayvan olabilir. Karbon 14 yöntemi yanmış kemik, tahıl, meyve, kumaş, tahta gibi arkeolojik organik maddelerdeki Karbon 12-14 oranını belirleyerek kesin yaşını belirtir.

ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK ÇAĞ: (M.Ö. 8000-7000)

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da ise –henüz çanak çömlek üretimine başlanmamış olması nedeniyle arkeologlar bu döneme Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ (diğer adıyla Akeramik Neolitik Dönem) demişlerdir– çanak çömlek yerine taş, ahşap kaplar ve sepetler kullanılırdı.

Bu dönem avcı toplayıcılıktan tarıma başlamaları, hayvanların evcilleştirmesi ve insanların yerleşik hayata geçmelerini simgelemektedir. İnsanlar, mağara yerine nehir veya su kaynaklarının kenarlarında kerpiçten evler yapmaya başladılar. Bu da küçük köylerin oluşmasına sebep olur. Evler genelde tek odalı olup; temelleri taş, üst kısımları kerpiç ve ahşaptan yapılırdı. Bu döneme ait yerleşim yerleri özellikle Kuzey Mezopotamya'nın bir parçası olan Güneydoğu Anadolu'da bulunmaktadır. Burası Verimli Hilal bölgesinin içinde bulunduğu için erken tarım yerleşimleri tarafından çok tercih edilen bir bölge olmuştur.

ÖNEMLİ ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK ÇAĞERLEŞİMLERİ

Orta Anadolu'da Aşıklı Höyük ve Musular; Akdeniz Bölgesi'nde Can Hasan ve Suberde; Güneydoğu Anadolu'da: Gri Tille, Hayaz, Mezra-Teleilat, Akarçay, Gürcütepe, Nevalı Çori, Göbekli Tepe, Cafer Höyük, Boytepe, Saraybahçe, Diyarbakır bölgesinde Hallan Çemi, Körtik Tepe, Çayönü ve Demirköy.

Kırklareli Aşağı Pınar mevkiinde Neolitik Çağ'a ait bir yerleşimin canlandırılması. M.Ö.

Sepetler organik malzemeden yapıldıklarından, günümüze pek kalmamıştır. Ancak izleri kil üzerinde karşımıza çıkar. Örneğin Çatalhöyük'te bulunan bu baskı, sepetin şeklini ve örgü tekniğini göstermektedir. JPQ, ÇHRP.

KÖRTİK TEPE

Dicle'nin bereketli sularının hayat verdiği bir yerleşim yeri Körtik Tepe'dir. Anadolu'da Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a ait en ilginç yerleşim yerlerinden biridir. Burası, yerleşik düzene geçilerek, besin üretim teknolojilerini geliştirmiş toplulukların yaşadığı bir merkezdir. Verimli Hilal'in kuzeyinde, Diyarbakır'ın doğusunda, Bismil ilçesinin Ağıl Köyü mezrası Pınarbaşı mevkiinde ve Dicle ile Batman Çayı'nın birleşim noktasında yer alır.

Karbon 14 analizleri M.Ö. 10. binin başından itibaren insanların buraya yerleştiğini göstermiştir. Bu sebepten dolayı hem Yukarı Dicle Vadisi'nde, hem de Anadolu'daki en eski yerleşim yerlerinden biridir. Aynı dönemde önemli yerleşim yerleri olan Hallan Çemi ve Demirköy'de, Körtik Tepe'nin 20-60 km çevresinde bulunmaktadır.

Günümüzde höyük şeklinde olan yerleşim yeri alçak bir tepe görünümündedir. Yapılan kazılarda Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a ait mimari kalıntılar, mezarlar ve gömü armağanları gün ışığına çıkarılmıştır.

Körtik Tepe'de insanlar yuvarlak kulübelerde yaşırdı. Kazılar, kulübelerin yuvarlak planlı olduğunu göstermiştir. Bunlar toprak zemin üzerine yapılmış olup, temelleri 2-3 sıra işlenmemiş taştan, üst kısımları ise kesin olmamakla beraber sıvanmış sazlardan oluşmaktaydı. Yapıların çapları ise ortalama olarak 1-2 metre arasında değişmektedir.

Körtik Tepe'de ölümler değerli armağanlarla gömülürdü. Bu ölü armağanları, eski dönemlerin sosyal, kültürel ve dinsel geleneklerinin anlaşılmasına ve aydınlatılmasına yardımcı olurlar. Armağanların çoğu taştandır ve günlük yaşamda kullanılan eşya ve aletlerdir. Bunlar bize üretim, teknik, işçilik ve dekorasyon hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Buluntular arasında taş kaplar, baltalar, havanlar, boncuklar, kemik aletler, mortarlar, ezgi taşları, kesici ve delici aletler bulunmaktadır. Körtik Tepe'den çıkan buluntular Diyarbakır Müzesi'nde sergilenmektedir.

<http://kortiktepe.com>

Körtik Tepe'de bulunan taş kaplar o dönemin işçiliği ve teknikleri hakkında önemli bilgiler verir. V.Ö.

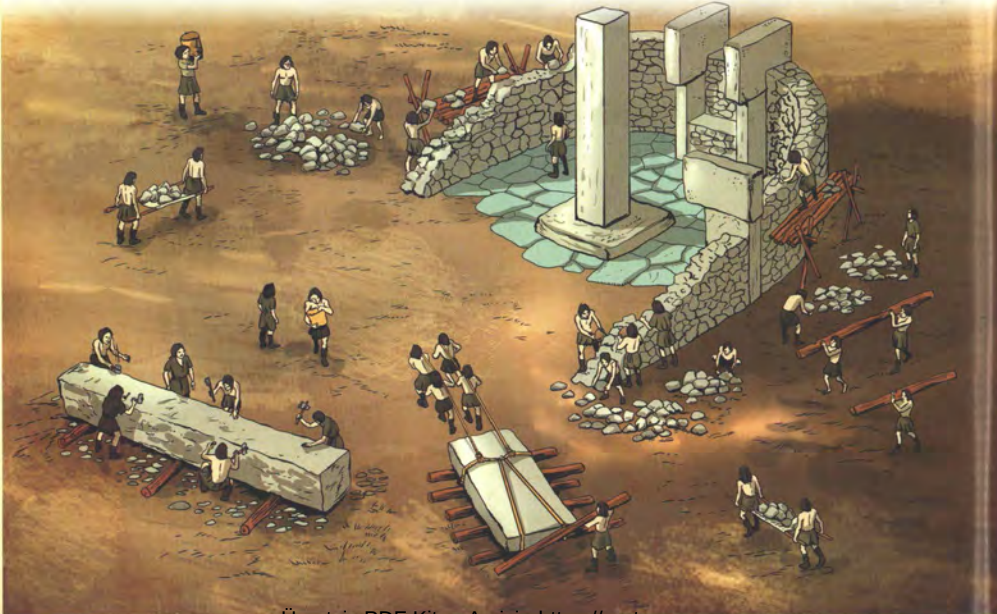
İLK TAPINAKLAR: GÖBEKLİ TEPE

Son senelerin en önemli arkeolojik keşiflerinden ve kazılarından biri Göbekli Tepe'dir. Bu keşif arkeologların birçok konu hakkında düşüncelerini yıkmış ve yeni teorilerin oluşmasına sebep olmuştur. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da (M.Ö. 10.-9. binyıl) insanlar Şanlıurfa'nın Göbekli Tepe'inde 800 metre yükseklikte tapınaklar kurmuşlardır. Bu tepe Harran Ovası'nın bütününe hakim bir yerdedir. Kazılara 1995'te başlanmış ve buraya özgü dairesel formdaki yapılar çok kısa bir süre içinde ortaya çıkarılmıştır. Bunların tapınak olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Bugüne kadar yedi tapınağa ulaşılmıştır. Yapılan yüzey ve jeo-manyetik araştırma sonuçları tepelerde böylesi dairesel yapılardan en azından yetmiş tane olduğuna işaret etmektedir.

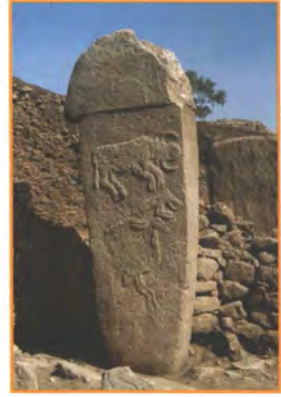
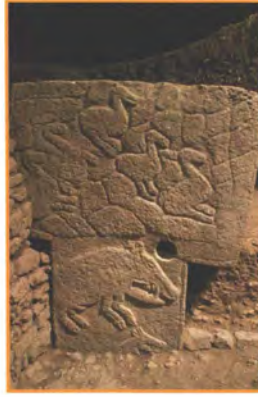

GTA

Bu dönem insanların avcı toplayıcılıktan yerleşik düzene geçiş dönemidir. Araştırmalar tapınakların etrafında büyük bir yerleşim yerinin olmadığını göstermiştir. Buradan, Göbekli Tepe'nin günümüzdeki hac benzeri ibadet için ziyaret edilen kutsal bir yer olduğu kanısına varılmıştır. Göbekli Tepe'nin özgünlüğü, Yakın Doğu'da bu döneme ait böyle anıtsal ve monolit taşlardan yapılmış tapınaklar bulunmamasıdır.

5 metre uzunlukta olan monolitler 50 ton ağırlığa ulaşmaktadır. İşlenmiş taşlar taş ocağından yarım kilometre ötede bulunan tapınaklara götürülmüşlerdir. Çakmak taşlarından yapılmış aletlerle kayanın içine oyuklar açılmış ve oyukların içine monolit taşlar oturtulmuştur.

Göbekli Tepe'deki bu olağanüstü buluntu, o dönemde yaşayan insanların inanışları hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca burayı yapan insanların çok usta sanatçı olduklarını ve 50 ton civarında ağırlığı olan taşları bir yerden başka bir yere götürebildiklerini görüyoruz. Göbekli Tepe'den çıkan buluntular ve heykeller Urfa Müzesi'nde sergilenmektedir.

Tapınakların şekilleri oval veya dairesel olup, çapları 10 – 30 metre arasında değişebilmektedir. İçlerinde T-şeklinde dikili taşlar vardır. Bazıları 5 metre yüksekliktedir ve yekpare taştan yapılmışlardır. Bu taşlar birbirlerine duvarlara bağlanmış ve yuvarlak bir bütün oluşturmaktadırlar. Yüzeylerinde yabani hayvanların resimleri bulunmaktadır. Bazı direk taşların üzerine stilize insan kolları da işlenmiştir. Bunların insanları veya kutsal yaratıkları sembolize ettiği düşünülmektedir.

Daha fazla bilgi için internet sitesi: <http://gobeklitepe.info/tr/index.html>

Fotografılar : GTA

TAŞTAN SANAT

Neolitik Çağ'da hem taştan hem de kilden heykeller ve heykelticikler yapılırdı. Güneydoğu Anadolu'da son senelerde yapılan araştırmalarda büyük taş heykeller ortaya çıkarılmıştır. Urfa çevresinde bulunan Göbekli Tepe ve Nevali Çori'de bulunan taş heykel parçaları, bu dönemdeki değişik teknolojiler ve betimlemeler hakkında bilgi verir. Ayrıca Neolitik Çağ'da insanların ne kadar ileri heykelticilik teknolojileri kullandıklarını da gösterir. Büyük heykellerin dışında küçük heykelticikler de vardır. Bunlar hem hayvan hem de insan şeklindedir.

Urfa'da Balıklı Göl'ün içinde bulunan taş heykel, bilinen en eski ve iyi korunmuş insan heykeli. Bu heykel insan boyundadır ve M.Ö. 8500 civarına tarihlenir. Henüz madeni aletlerin kullanılmadığı bu dönemde, tüm heykeller taş aletlerle yapılırdı. 1,93 m uzunlukta olan bu heykel Şanlıurfa Müzesi'nde sergilenmektedir.

Bu heykelticik, leopar derisinden kıyafet giymiş bir erkeği betimlemektedir. Nevali Çori'de bulunan heykelticik taştandır ve 5,6 cm yüksekliktedir. Şanlıurfa Müzesi

Kaplumbağa figürünü Göbekli Tepe'de bulunmuştur. Şanlıurfa Müzesi

Akbaba veya kartal heykelticik başı Göbekli Tepe'de bulunmuştur. Kırmızı kireç taşından yapılmıştır. Şanlıurfa Müzesi

NEVALİ ÇORI

Yine Urfa yakınlarında bulunan Nevali Çori'de de, T-şekilli direk taşlar yapıların içinde bulunmuştur. Bu yapıların bir nevi tapınak olduğu düşünülmektedir. Nevali Çori'de bulunan heykeller ve yılanlı insan başı Neolitik Çağ'da heykelticiliğin ne kadar gelişmiş olduğuna dair ilk buluntulardan biridir. Nevali Çori, Fırat'ın bir kolu olan Kantara Çayı üzerinde bulunmaktaydı. Atatürk Barajı'nın yapılması ile barajın suları altına gömülmüştür.

Yılanlı baş Nevali Çori'de bulunmuştur. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a (M.Ö. 8500-7900) tarihlenmektedir. Başın boyun kısmı kırılmış olduğu için bu başın bir zamanlar insan boyunda bir heykele mi, yoksa mimari bir parçaya mı ait olup olmadığı bilinmemektedir. Şanlıurfa Müzesi

Bu sahnenin dünyadaki en eski dans betimlemelerinden biri olduğu düşünülmektedir. Bu parça kireç taşından yapılmış bir kaba aittir. Kel adamlar ellerini kaldırmış bir şekilde dans etmektedirler. Nevali Çori'de bulunmuştur ve Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a aittir. Şanlıurfa Müzesi

ÖLÜ ÇÖMME ADETLERİ

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da ölü gömme adetlerinin değişik çeşitlerini görebiliriz. Birçok ölü yerleşim alanlarının dışında, leş yiyen vahşi hayvanlara yem olarak bırakılırdı. (Örneğin akbaba veya sırtlan gibi.) Göbekli Tepe'de dairesel tapınakların yanlarında bulunan insan kemikleri buna işaret etmektedir. Çatalhöyük'teki duvar resimlerinden birinin bu işlemi anlattığı kanısına varılmıştır. Bu resimde akbabalar kafasız insanların üzerinde uçmaktadır.

Önemli kişilerin kemikleri ise yaşanan evlerin tabanları altına veya terk edilmiş evlerin içine gömülürdü. Örneğin Çatalhöyük'te birçok evin içinde, sekilerin altında aile fertleri gömülürdü. Bazı yerlerde ise kafatası ölünün vücudundan ayrılıp ayrı bir yer de gömülürdü veya yaşam alanlarının bir yerine konulurdu. Bu durum atalara gösterilen saygı olarak yorumlanmaktadır.

Ürdün'de Eriha'da, sahibinin yüz hatları ve mimiklerini kazandırmak amacı ile kil ile kaplanmış kafatasları bulunmuştur. Bu işlem hem erkek hem de kadın kafataslarına yapılır, göz boşluğunu kaplamak için ise midye kabukları kullanılırdı.

Kazı sırasında bulunan bir gömü. M.A.

Mezarlarda sıkça karşımıza çıkan buluntulardan biri kolyelerdir. Bu kolye kırmızı mermer ve beyaz kireç taşı boncuklarından yapılmıştır. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a tarihlenir ve Körtik Tepe'de bulunmuştur. V.Ö.

İLK MADENCİLİK

Paleolitik Çağ'dan itibaren insanlar kayaların, taşların üzerinde bulunan doğal madenleri fark etmişler ve çıkartmaya başlamışlardır. Anadolu'da ilk madencilik belirtileri kazılarda bulunan cüruf, mineraller ve işlenmiş eşyalar sayesinde. Antalya'da Üst Paleolitik Dönem'e tarihlenen, yani M.Ö. 10.000 civarı, Beldibi ve Belbaşı Mağaralarında demiroksit parçaları bulunmuştur. Van civarında bulunan obsidyenlerde bakır izlerine rastlanmıştır. Bu da bize taş aletlerle bu erken dönemlerde dahi bakır madeninin bilinçli olarak çıkartıldığını göstermektedir.

Öğütme taşları ve havanlar, metali etrafındaki toprak ve taşlardan temizlemek için kullanılırdı. Bütün bunlar çok kısa bir zaman sonra başlayacak metal endüstrisinin ilk adımlarıdır. Mezolitik ve Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ insanların bu yeni ve son derece değerli ham madde ile tanışma dönemidir. Boncuk, iğne ve süs eşyaları ham bakırdan yapılırdı.

Neolitik Çağ'da doğal bakır ısıtılarak tavlınır ve dövülürdü. Doğu Anadolu'nun en büyük bakır yatağı Ergani'de bulunur. Sadece 20 km uzaklıkta bulunan Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ yerleşimi olan Çayönü'nde yaşayan insanlar burada bakır çıkarmışlardır. Anadolu'nun Neolitik Çağ'a ait maden buluntuları Aşıklı Höyük, Hallan Çemi ve Çayönü'nde yapılmıştır.

ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK ÇAĞ: (M.Ö. 7000-5500)

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'ın sonunda insanlar kilden çanak çömlek yapmaya başladılar. Kilin çanak çömlek üretimi için kullanılması, insanların hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. O dönemde icat edilen çanak çömlekler bugüne kadar hayatımızdan çıkmamıştır. Bu erken dönemlerde çamurdan yapılan kapların dışında, ahşap kaplar ve sepetler de değişik işlevler için kullanılırdı.

İlk kaplar bitkisel katkılı çamurdan ve kalın kenarlı, sıg şekillerde yapılmıştır. Kapların yanında sepetler de kullanılırdı. Çatalhöyük'ün en alt tabakalarında bulunan kalın kenarlı kaplar ve sepet izleri buna işaret etmektedir. Ancak bu kalın kenarlı kaplar henüz ateş üzerinde kullanılmaya müsait değildi. Sepet ve kapların gıda depolanmasında, taşıma ve hatta pişirme için kullanıldığı bilinmektedir.

Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'da insanların yaşadıkları yapıya, konuta önem verdikleri söylenebilir. Artık yaşanan yapı ya da konaklama yerleri geçici yaşam alanı olmaktan çıkmış, yuva ve ev haline dönüşmüştür. Evlerin içleri sıvanmaya ve duvarlara resimler yapılmaya başlanmıştı. Sıvama işlemi vakit alan ve zahmetli

bir işlemdir. İnsanlar bu zahmete katlanıp hem iç hem de dış duvarları sıvalıyorlardı. Evlerin iç duvarlarına, bu evde yaşayan kişilerin zevklerine göre seçtikleri konuları ele alan resimler yapılırdı. İnsanlar evlerini ihtiyaçlarına göre döşeyip, süslerlerdi. Evdeki çanak çömlek, takılar, öğütme taşları, aletler gibi şahsi eşyalar bize burada yaşayan insanlar hakkında bilgi vermektedir.

EN ÖNEMLİ ÇANAK ÇÖMLEKLI NEOLİTİK ÇAĞ YERLEŞİM YERLERİNDEN ÖRNEKLER

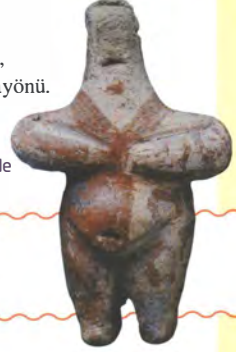
Marmara Bölgesi'nde: İstanbul'da Yenikapı, Fikirtepe ve Pendik. Bunun dışında Aşağıpınar, Ilıgınar, Hocaçeşme, Karacaagaçtepe, Menteşe.

Akdeniz Bölgesi'nde: Burdur çevresinde Kuruçay, Hacılar, Höyücek, Bademaçağı, Erbaba, Mersin'de Yumuktepe, Can Hasan, Tarsus'da Gözlükule, Kahramanmaraş'ta Domuztepe.

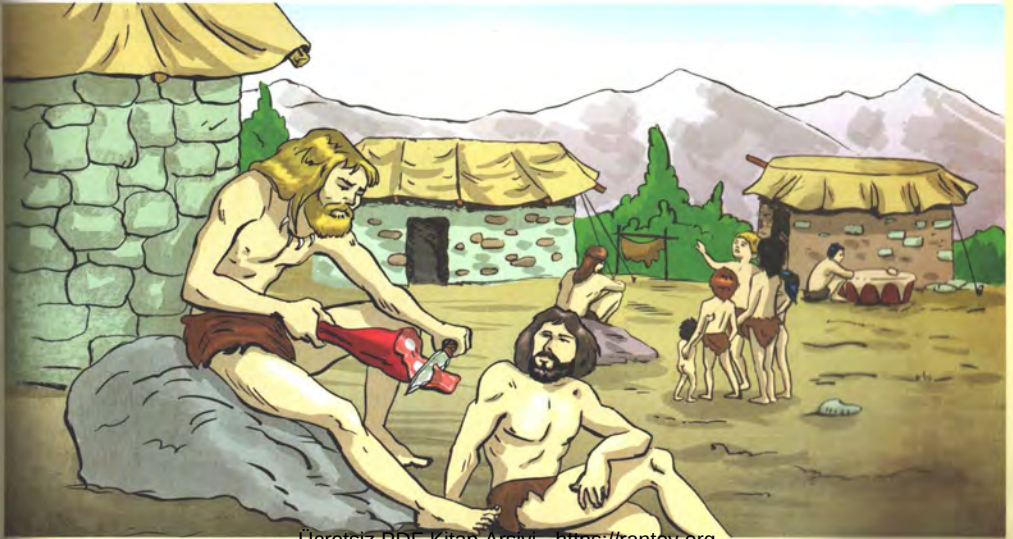
Orta Anadolu'da: Musular, Tepecik-Çiftlik Höyük, Köşkhöyük, Çatalhöyük,

Güneydoğu Anadolu'da: Mezra-Teleilat, Akarçay, Kumartepe, İkizhöyük ve Çayönü.

Çatalhöyük'te bulunan bu keskin bıçak dönemin mükemmel ve gelişmiş işçiliğini çok iyi şekilde yansıtmaktadır. Kesici kısmı taştan, sapı ise kemiktendir. Uzunluğu 19,5 cm. AMMRK

Nehir kıyılarında toplanan kilerden heykelcik yapımına bu dönemde de devam edildi. Kilden yapılan heykelciklerin bazıları boyanır. Pısmış topraktan yapılmış ve boyalı olan bu heykelcik Hacılar'da bulunmuştur. 8,8 santim yüksekliğindedir ve M.Ö. 6. binin ikinci yarısına tarihlenir. AMMRK

ÇANAK ÇÖMLEK YAPIMI

Çanak çömlek yapımı için kil gerekmektedir. Kil, nehir kenarlarında sıkça rastlanan, çamura benzeyen bir maddedir ve çanak çömlek yapımında kullanılmaya uygundur. İnsanlar zaman zaman nehir kıyılarına gidip kil toplar ve bu kili evlerinde, sepetlerin içinde korurlardı. Kil hamur kurumaması için sürekli ıslak bezlerin altında nemli bir ortamda tutulurdu. İhtiyaç duyuldukça kilden topaklar alınıp kaplar üretilirdi.

Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'da yapılan ilk seramiklerin, her evin kendi ihtiyacına göre evde yaşayan bireyler tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Kısa bir zaman içerisinde seramikçilik bir meslek haline dönüştü ve toplu üretime geçildi. Yapılan araştırmalara göre çanak çömlek yapımında en çok kullanılan teknikler çimdik/topak ve kangal/bant yöntemleridir.

ÇİMDİK - TOPAK YÖNTEMİ

Çimdik ya da diğer adıyla topak yönteminde, bir kil topağının içine bir oyuk açılır ve bu oyuk parmaklarla ve suyla genişletilerek istenilen şekle getirilir.

KANGAL - BANT YÖNTEMİ

Kangal ya da diğer adıyla bant yönteminde, kilden ince bantlar yapılır ve bunlar istenilen şekle ve yüksekliğe ulaşınca kadar üst üste konulur.

Bu şekilde oluşan kap, bir taş ve biraz su ile düzleştirilip su geçirmez hale getirilir.

Geç Kalkolitik Çağ'a ait kap Höyücek'te bulunmuştur. Burdur Müzesi.

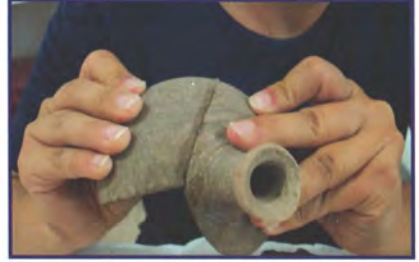
Höyücek'te bulunmuş çift kulplu çömlekler. Geç Neolitik Çağ'a (M.Ö. 6500-6100) tarihlenir. Burdur Müzesi.

RESTORASYON

Restorasyon aslını bozmadan onarmak demektir. Bu mimari, objeler, çanak çömlekler, her türlü bulgu ve buluntu için geçerlidir. Restorasyon arkeolojide çok önemli bir yer tutar. Çanak çömlekler de restore edilir.

Kazıda bulunan seramikler yıkandıktan sonra güneşte kurutulur. Birbirine uyan parçalar seçilir.

Birbirine uyan parçalar restorator tarafından tutkalla yapıştırılır.

Birleştirdikten sonra parçaların daha sağlam ve iyi yapışması için bantlanır.

Eksik parçaların yerine alçı sürülür.

Şekli korumak ve restorasyonda çömleğin şeklini tam verebilmek için, çömleğin içinde bir balon şişirilir.

Fotograflar: Ç.M.

ÇATALHÖYÜK

Konya Ovası'nda 1950'lilerin sonunda yapılan bir yüzey araştırması sırasında, dünyanın Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'a ait en önemli yerleşimlerden biri keşfedilmiştir.

1961'de kazıya başlanır ve arkeologlar buldukları karşısında şaşkına döner. Neolitik Çağ'a ait büyük bir tarım merkezi keşfedilmiştir. Bu keşif tarım merkezlerinin Mezopotamya ve Doğu Akdeniz dışında Anadolu'da da var olduğunu göstermekteydi. Çünkü Çatalhöyük'ün keşfinden önce bu tip erken tarım yerleşimlerinin Anadolu'da pek kanıtı yoktu.

Çatalhöyük, Konya'nın güneyinde yer alan Çumra köyünde bulunmaktadır. Çatalhöyük adı, höyüğe muhtemelen uzun zaman önce yerel halk tarafından verilmiştir. Bu adın Çumra ilçesinden gelen ve güneye giden patikanın höyükte üçe ayrılması nedeniyle ortaya çıktığı ve şekli hafif çatala benzediği için bu ismin verildiği düşünülmektedir. Çatalhöyük iki ayrı tepeden oluşmaktadır, bunlar Doğu Höyük ve halk arasında Küçük Höyük olarak bilinen Batı Höyüktür. Doğu Çatalhöyük Çanak Çömlekli Neolitik döneme ait bir yerleşimdir.

Höyüklerin çevresinin düzlüğü 25.000 sene önce, Pleistosen Dönemi'nde Konya Ovası'nın yerinde göl olmasından kaynaklanmaktadır. M.Ö. 13.000-11.500'de gölün kurumasıyla, küçük gölcükler meydana gelmiştir. Ancak ova kuru, ıssız ve soğuk olduğundan tarıma pek elverişli değildi. M.Ö. 9500'lerde tarım için daha elverişli koşullar oluşur, çünkü çevre daha ılık ve yağışlı olmaya başlamıştır. Yerleşim Çarşamba Nehri kenarında ve nehrin alüvyon dolgusunda, zengin ve ıslak bir çevrede kurulur. Nehir günümüzde kurumuştur, eski nehir yatağı boyunca ağaçlar yer alır. 40 kilometre ötede Karadağ, Hasandağ ve Karacadağ Dağları ile çevrilidir.

1960'larda yapılan ilk kazılarda yerleşimin çok küçük bir bölümünü kazılır. Yaklaşık 160 yapı ortaya çıkarılır. Çatalhöyük'ün bir özelliği evlerin arasında çok az sayıda sokak bulunmasıdır. Yapılar birbirlerine yapışıktır. Yerleşim 13,5 hektar üzerinde kurulmuş olup, 3000 ila 8000 kişinin yaşadığı bir yerleşimdir. İnsanlar burada M.Ö. 7400 ile M.Ö. 6000 arasında, toplam 1400 yıl boyunca yaşamıştır. Farklı dönemlerde farklı alanlar iskân yeri olarak kullanılmıştır.

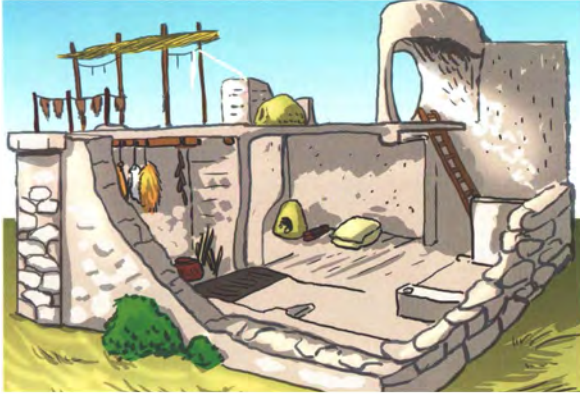
ÇATALHÖYÜK'TE EVLER

Evler kerpiçten yapılırdı, damları düzdü. Günümüzde bu teknikler Anadolu'da hâlâ devam etmektedir. Bir ev için aşağı yukarı 600 kerpiç tuğla gerekirdi. Tuğlalar eşit boyda değildir - kalınlıkları ve genişlikleri değişir. Kerpiç tuğlaların üretimi için toprağa, ot, sap, saman gibi bitkisel maddeler eklenerek suyla karıştırılırdı. Karışım en az 48 saat mayalanmaya bırakılır ve daha sonra bu çamur, sepetlere konarak kerpiçleri el kalıplarıyla biçimlendiren ustalara götürülürdü.

Evler birbirine yapışıktı, pencereleri ve giriş kapıları yoktu. Evlerin arasında sokaklar çok ender bulunur. Her yapıda 5-10 kişi civarında bir aile yaşardı. Evlerin içine damlardan girilirdi. Damdan odaya inen ahşap bir merdivenle aşağı inilirdi. Bu durum, o dönemde insanların sokak yerine dam katında dolaştıklarını ya da hayatlarının çok büyük bir kısmının damda geçtiğini göstermektedir. Erken dönemlerde evler arasında duvar paylaşımı uygulanırdı, ancak zamanla her evin kendi dört duvarı olmaya başlamıştır. Yerleşim planı evlerin çok sıkışık olduğunu göstermektedir. Çöpler evlerin arasında düzensiz olarak bulunan boşluk alanlara ve şehrin dışına atılırdı. Ev mimarisinden ve yerleşiminin kuruluşundan elde edilen kanıtlara göre, henüz bilinen merkezi bir idare yoktur.

Ocaklı yemek pişirme kabı. Çatalhöyük'te bulunmuştur. AMMRK

Çatalhöyük'te Neolitik Çağ'da yaşanan bir evin örneği yapılmıştır. Bu ev ziyaretçilerin gezmesi ve o dönemdeki yaşamı daha iyi anlamaları için herkese açıktır. JPQ, ÇHRP

Evlerinin planları genelde aynıdır. Tipik bir Çatalhöyük evi 5 m genişlikte bir odadan oluşur. Çatı çapraz hatılardan yapılmıştır ve otlarla kaplıdır. Evin iç duvarlarına dayalı, simetrik olarak karşılıklı küçük çukurlara bağlanmış ahşap hatıllar bulunmaktadır. Bunların görevi tavanın çapraz hatıllarını desteklemektir. Tüm evlerde duvara bitişik topraktan yapılmış bir seki bulunurdu. Burada büyük olasılıkla uyunurdu. Güney duvara yaslanmış bir fırın bulunurdu. Eve giriş için kullanılan damdaki delik de bu fırının üzerine gelirdi. İç duvarlar senede bir kere kil bazlı beyaz kireçle yeniden sıvanırdı. Bazen de resimlerle veya üç boyutlu kabartmalarla süslenilirdi. Evlerin tabanlarının ve sekilerin altında sayıları 2-60 arasında değişebilen çocuk gömülerine rastlanılması çocuklara verilen önemi göstermektedir.

Her ev yaklaşık 80 sene boyunca kullanılmıştır. Sonra boşaltılmış ve tüm eşyalar evden çıkartıldıktan sonra sistemli bir biçimde yıkılmıştır. Evlerin içi o dönemdeki sanatı ve zanaatı yansıtmaktadır. Duvarlar resimler ve kabartmalarla süslüdür.

Çatalhöyük internet sitesi: www.catalhoyuk.com

DUVARDAKİ HİKÂYELELER

Çatalhöyük'teki kerpiç evlerin duvarları, duvar resimleriyle süslüdür. Bunların her biri birer hikâye, olay ve anı niteliğindedir. Bugüne kadar bu nitelikte duvar resimleri Anadolu'nun başka yerinde veya Orta Doğu'da bulunmamıştır. Resimlerin günümüze ulaşmasının sebeplerinden biri, ev terk edildiği zaman resimlerin üstünün sıvanarak kapatılmış olmasıdır.

Anadolu parsının siyah benekli derisi Çatal Höyük'te özel avcılar tarafından bellerine bağlanırdı.

AMMRK

Çatalhöyük'te keşfedilen duvar resimleri doğal boyalarla sıvaların üzerine yapılmıştır. Hatta bazı resimler kabartma şeklinde yapılmıştır. Örneğin resimdeki baş başa duran Anadolu parsı gibi. AMMRK

KIRMIZI AŞI BOYASI

Resimlerin göze çarpması için boya üretimi Çatalhöyük'te önemli bir yer tutar. Kazılarda bulunan birçok bulgu, boyaların üretimi, kullanılışı ve renkleri hakkında bizi aydınlatmaktadır. Boya yapımında öğütme taşları, paletler ve havanlar kullanılırdı. Bunlar için bazalt, şist veya andezit taşları kullanılırdı. Üzerinde aşî boyası tortusu bulunan taşlar buna örnek gösterilebilir. Boyalar için farklı taşlar ve mineraller kullanılırdı. Ressamların aşî boyası ve diğer renkli mineralleri boya yapımında kullanabilmeleri için toz haline getirmeleri gerekirdi. Öğütmek için ise şist veya kum taşı gibi ince dokulu taşları tercih ederlerdi.

Kırmızı aşî boyası duvar resimlerde sık sık kullanılan bir renktir. Çatalhöyük'te bulunan bu iki duvar resmi, av sahneleridir. Üst resimde boğa avı, alt resim de ise geyik avı betimlenmiştir. Avcılar ellerinde oklar ve iplerle hayvanları avlamaya çalışırlar. AMMRK

OBİDİYEN VE OBİDİYEN TİCARETİ

Obsidiyen özel volkanik koşullarda oluşan bir nevi doğal camdır. Rengi siyah, koyu gri bazen de çok koyu lacivert olabilir. Obsidiyen Tarih Öncesi çağlarda, yongalarının kenarları çelikten daha keskin ve olağanüstü işleme özelliklerine sahip olduğu için ustalar tarafından çok tercih edilen bir malzemeydi. Özellikle ok uçları, bıçak ve delici aletler için kullanılmıştır.

Obsidiyen ayna yapımında da ilk kullanılan malzemeydi. Çatalhöyük'te birkaç tane örneği bulunmuştur. Doğal parlaklığa sahip bir malzeme olan obsidiyen parçalarını yuvarlak bir şekle sokmak için saatlerce üzerinde çalışırlardı. Sonra da bir yüzeyi düz hale getirilip parlatırdı.

Eski araştırmacılar obsidiyenin Hasan Dağı'ndan geldiğini düşünerek, yerleşimin zenginliğini buradan elde ettiğini öne sürmüştür. Hatta, Tapınak 14'te bulunan ve bir dağın iki zirvesini andıran duvar resminde de Hasan Dağı'nın betimlendiği düşünülmüştür. Diğer taraftan, Fransa, Amerika ve İngiltere'de obsidiyen parçaları üzerinde yapılan yeni araştırmalarda, obsidiyenin Güney Kapadokya'daki iki ayrı volkandan geldiği kanaati oluşmuştur. Bunlar Göllüdağ ve Nenezi Dağlarıdır.

Obsidiyen cama benzeyen keskin bir taş olduğundan, ok ucu ve bıçak yapımında tercih edilirdi. Bu iki ok ucu Çatalhöyük'te bulunmuştur. AMMRK

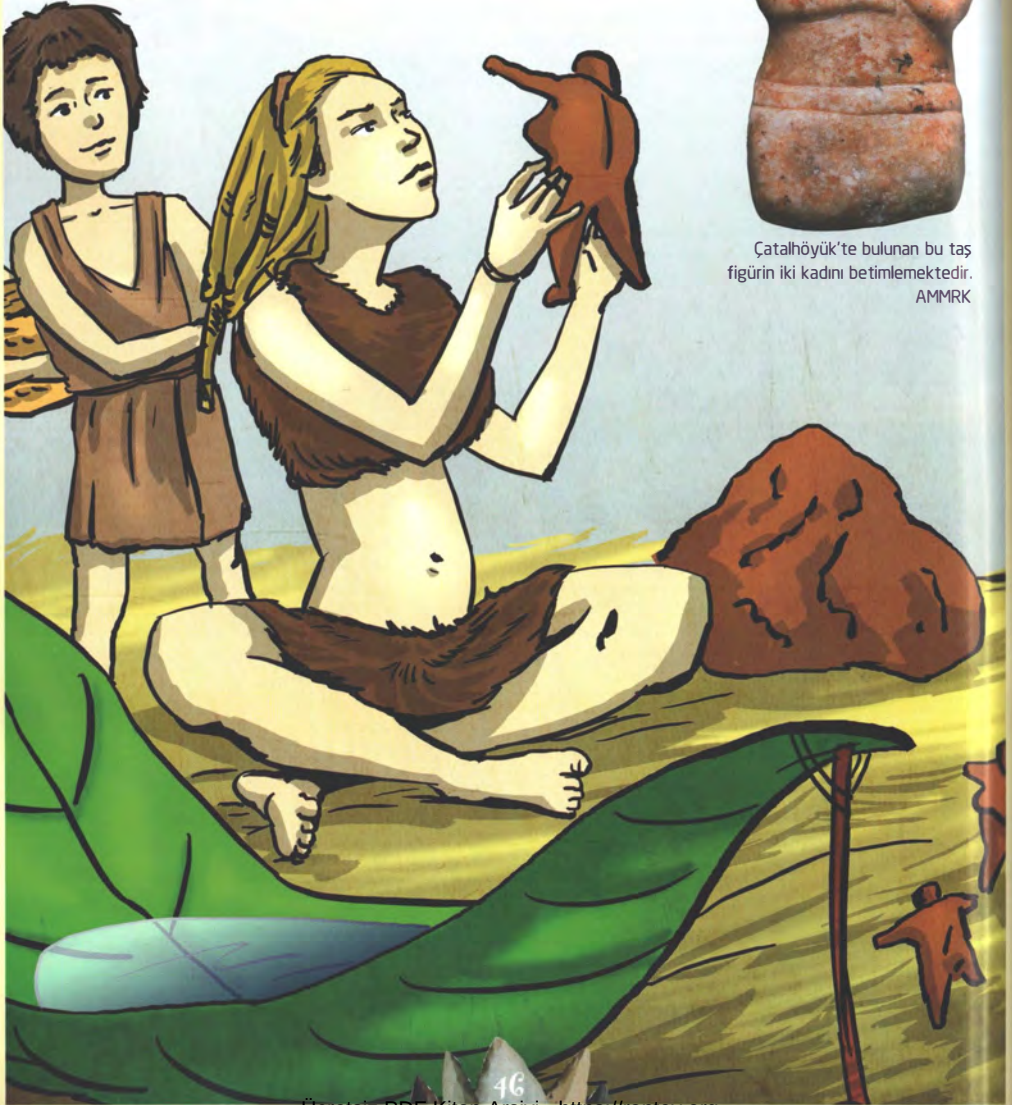
Obsidiyenin parlaklığı insanların aynayı keşfetmesine yol açmıştır. Obsidiyen parçalarını işleyip bir yüzeyini düzleştirip parlatıp ayna olarak kullanmışlardır. AMMRK

SANAT

Neolitik Çağ'da insanlar sanata daha çok önem vermeye başlamıştır. İnsanın gelişmesi, yerleşik düzene geçmesi, refah düzeyinin artması sanatın da gelişmesine sebep olmuştur. Çatalhöyük'te insanlar hem evlerin içlerini duvar resimleriyle süslerlerdi; hem de kilden, kemikten ve taştan değişik değişik objeler yaparlardı. Sanatın gelişimini ve insanların zevklerini, ürettikleri tüm eserlerde görebiliriz.

Çatalhöyük'te bulunan bu taş figürin iki kadını betimlemektedir.
AMMRK

FIGÜRİNLER

Günümüzde Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin en önemli eserlerinden biri Çatalhöyük'te bulunan, boğa veya aslan başlı bir taht üzerinde oturan şişman bir kadın figürüdür. Genel olarak Neolitik Çağ'da yapılmış figürinlere bakarsak, özellikle kadınların şişmanca betimlendiği belli olur. Bu özellik bereket, anaçlık ve doğurganlık olarak yorumlanmaktadır. Bu yüzden bu figürinlere ana tanrıça denmiştir. Bazı kadın heykelciklerin içinde bulunan başak tanecikleri, bu heykelciklerin hasatı koruma ve bereketi simgeleyen figürinler olduğunu düşündürür. Bazen bu heykelcikler tahılların saklandığı küplerin içine bereketi artırma ve koruma amaçlı konulurdu. Bunların yanında erkek, çocuk ve hayvan figürinleri de vardır. Bu tip figürinler tüm Neolitik Dönemi yerleşimlerde bulunmaktadır. Günümüze ulaşan figürinler taştan ve kildendir. Ama büyük olasılıklar ahşaptan ve hasırdan da figürinler yapıldı. Bazı figürinlerin üzerinde bulunan boya izleri bu heykelciklerin kısmen boyalı olduğunu göstermektedir.

Siyah taştan yapılmış kadın heykelciği
15,5 cm yüksekliktedir. Çatalhöyük. AMMRK

Tarih kitaplarına ana tanrıça heykelciği olarak geçmiş bu heykelcik 20 cm yüksekliktedir ve Çatalhöyük'te bulunmuştur. Heykelcik pişmiş topraktan yapılmıştır. Boğa başlarıyla süslenmiş bir tahtta oturan kadının bacaklarının arasında bir baş bulunur, bu da onun doğum yaptığına dair bir işarettir. Bu ve buna benzer kadın heykelciklerinin genel olarak doğurganlığı, bereketi ve anaçlığı simgelediği kabul edilmektedir. M.Ö. 5750 civarına tarihlenir. AMMRK

Kemikten yapılmış kadın
heykelciği. Höyük. Geç
Kalkolitik Çağ'a ait.
Burdur Müzesi.

Kadın heykelciği, Hacılar,
M.Ö. 6. binyıl ortaları.
AMMRK

DAMGA MÜHÜRLER

Damga mühürün yüksekliği 3,3 cm'dir.
Çatalhöyük, M.Ö. 6. binyıl ilk yarısı. AMMRK

Çatalhöyük kazılarında pişmiş kilden damga mühürler bulunmuştur. Yakın Doğu'nun çeşitli yerleşimlerinde de M.Ö. 8000 ila 5000 arasında benzerleri ortaya çıkmıştır. Çatalhöyük'te bulunanlar ise Anadolu'da bilinen ilk örneklerdir ve bunların yazma kalıbı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Anadolu'da Orta Çağ'dan günümüze devam eden yazma sanatı çok önemli bir yer tutar. Yüzyıllardan beri dokumalar taş, ahşap veya kil baskıların desenleriyle süslenir. Demek ki, bu yazma sanatının ilk örnekleri Anadolu'da Çatalhöyük'te üretiliyordu.

Günümüzde özellikle Tokat bu zanaat ile ünlüdür. Mardin ve Halep'te de sürdürülen bir zanaattır.

Bu damga mühürlerin bir diğer kullanım şeklinin de, ekmekleri süslemek olduğu düşünülmektedir. Ekmek bugün hayatımızda ne kadar önemli bir besin maddesi ise eski dönemlerde de öyledir; hatta çok daha önemli olduğu söylenebilir, çünkü ana besin kaynaklarından biriydi. Günümüzde özellikle Hristiyanlarda bu gelenek devam eder ve hâlâ ekmekler çeşitli damga desenleri ile süslenir. Çatalhöyük'te yaşayan insanların ise ya her gün ya da önemli günlerde ekmek somunlarını damgalardaki motiflerle süslediği düşünülebilir.

Yapılan araştırmalar Çatalhöyük'te bulunan damga mühürlerin üçüncü bir amaç için de kullanıldığını göstermektedir. İnsan iskeletlerinin üzerinde bulunan boya izleri, bu damgaların insan derilerinin üzerine desen basmak ve deriyi süslemek için de kullanıldığını göstermektedir.

Dalga şeklinde damga mühür. Çatalhöyük, Neolitik Çağ (M.Ö. 7400-6300). Konya Arkeoloji Müzesi. JPQ, ÇHRP

Ayı şeklinde damga mühür Çatalhöyük kazılarında bulunmuştur. Kilden yapılmış bu damganın aşağı yukarı yüksekliği 5 cm ve genişliği 3 cm'dir.
Konya Arkeoloji Müzesi. JPQ, ÇHRP

TAŞ ALETLER

Neolitik Çağ'da taş aletlerin çeşitleri ve işlevleri Paleolitik Çağ'a göre artmıştır. İnsanlar geliştikçe ihtiyaçlar da değişmiştir, bunu taş aletlerin çeşitlerinde de görebiliriz. Özellikle **sürtme taş aletler** önemli bir yer tutar. Bunlar başlıca: öğütme ve değirmen taşları, dibek ve havanelleri, taş kaplar ve boya ezilmesinde kullanılan paletlerdir. Taşların üzerinde veya yanında bulunan kalıntılardan öğütme taşlarının yemek hazırlanması için kullanıldığını görebiliriz. Bu taşlarla arpa, buğday ve hububat öğütülürdü. Ayrıca boya yapımında kullanılırdı. Öğütme taşları için yüzey dokusu uygun olan volkanik taşlar olan andezit ve bazalt tercih edilmiştir. Bu taşlar Çatalhöyük'ten çok uzak olmayan Karacadağ ve Karapınar'dan temin edilirdi. Birçok öğütme taşının ne için kullanıldığı üzerindeki kalıntılardan anlaşılmaktadır. Bu aletler grubu içinde ayrıca balta, topuz başı ve küçük taş nesneleri de sayabiliriz.

Kemik kemer tokası. Çatalhöyük'te bulunmuştur. AMMRK

Kemik obje.
MAL, ÇHRP

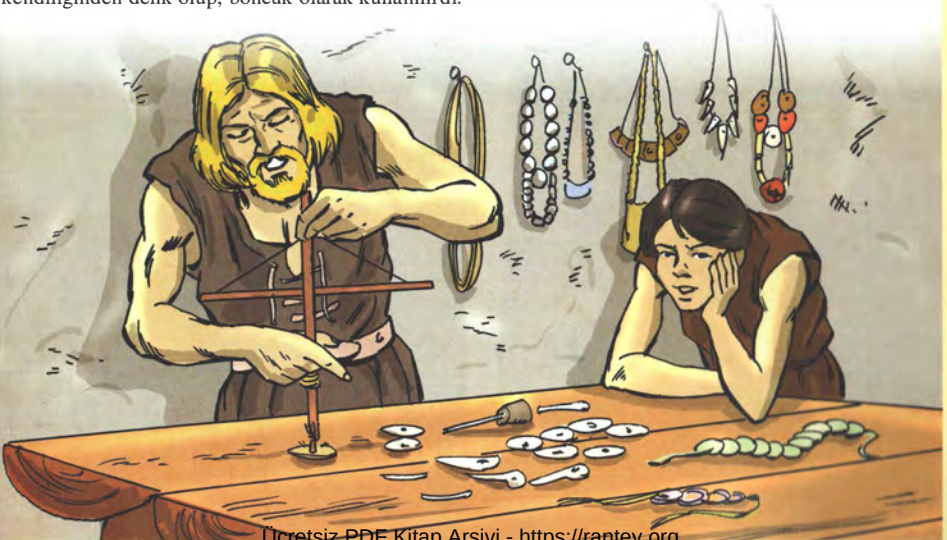
Midye makyaj kabı ve
kemik spatula.
AMMRK

Buna benzer matkaplarla
objelere delik açılırdı. M.Ö.

KEMİK OBJELER

İnsanların tükettikleri tüm hayvanların kemikleri de süs eşyası veya alet yapımı için kullanılırdı. Sık sık rastlanan objeler arasında boncuk, kemer tokası, gerdanlık, pandantif, yüzük ve kaval sayılabilir. Ayrıca ok uçları, kancalar, kesiciler gibi aletler de yapılırdı. Bazı kemikler kendiliğinden delik olup, boncuk olarak kullanılırdı.

ÖLÜ GÖMME ADETLERİ

Neolitik Çağ'da çeşitli ölü gömme adetleri görebiliriz. Arkeologlar iki tip gömüye rastlamıştır: Bunlar başı ile gömülenler ve başı ile gömülmeyenlerdir. Neolitik Çağ'da Yakın Doğu'da karşılaştığımız ilginç bir gömü türü başı vücudundan ayrılan gömülerdir.

Çatalhöyük'te bazı iskeletlerin başı eksiktir. Yapılan araştırmalardan anlaşıldığı kadarıyla insanlar baştan başlarıyla gömülmüş, ama bir sene sonra mezar tekrar açılarak kafatası bıçakla kesilmiştir. Kemiklerdeki bıçak izleri bunu kanıtlamaktadır. Bu kafatasları saklanmış ve büyük olasılıkla törensel amaçlarla kullanılmıştır. Ürdün'de Eriha'da bulunan kafatasları süslenmiştir. Yüz hatları kille şekillendirilmiştir. Kafataslarının gözleri ise midyelerle doldurulmuştur.

Bu bize önemli kişilerin kafataslarının gövdelerinden ayrıldığını ve saklandığını göstermektedir. Bunlar kadın ve erkek karışıktır. Büyük olasılıkla bu kişiler aile soylarının başıydı ve bu yüzden kafatasları saklanıyordu. Çatalhöyük'te bulunan bir duvar resmi, uçşan akbabalardan birinin arasında kafasız koşan insanları göstermektedir.

ŞEHİRİN ALTINDAKİ KÖYLER: İSTANBUL'UN EN ESKİ YERLEŞİMLERİ

İstanbul Neolitik Çağ'da önemli bir yerleşim yeridir. Bugün yürüdüğünüz sokakların, mahallelerin altında bir zamanlar başka bir şehrin veya köyün olduğunu hiç düşündünüz mü? Tarih yüklü bu şehirde, bugün yerleşim ve iskân yeri olarak kullandığımız alanlar eski dönemlerde de kullanılırdı. Yani şehrin altında başka şehirler ve köyler yatıyor. İstanbul'da Neolitik yerleşim izlerine genelde yol inşaatları sırasında tesadüfen rastlanmaktadır. Örneğin son senelerde yapılan Marmaray inşaatı sırasında, Yenikapı'da Neolitik Çağ'a ait bir yerleşim yeri bulunmuştur.

Yenikapı kazıları. İAM

Fikirtepe, Pendik ve Yenikapı'daki yerleşim izleri burada köylerin bulunduğunu göstermektedir. Büyük olasılıkla Neolitik Çağ'da sahillere boyunca çok daha fazla yerleşim yeri vardı. Ancak günümüzdeki hızlı kentleşme ile çoğu yok olmuştur. Yenikapı'da yapılan araştırmalar Neolitik Çağ'da henüz boğazın su ile dolmadığını göstermektedir. O dönemde Marmara ve Karadeniz birer göl gibiydiler. Kazılarda bulunan kemikten yapılmış kancalar, İstanbul'un eski sakinlerinin balık avına çıktığının göstergesidir. Ağaç kütüklerinden oyulmuş kayıklar ve küreklerle denize çıkarılmış ve çevrede yetişen meyvelerle beslenirlermiş.

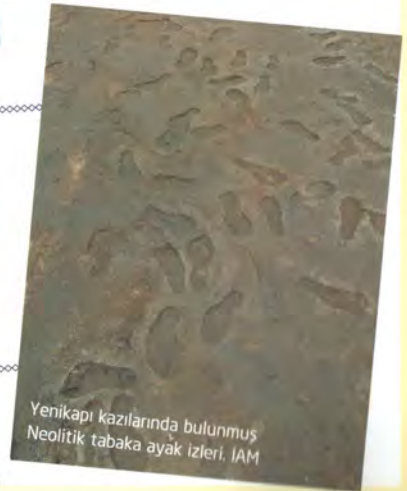

Pendik'te İstanbul'un Neolitik Çağ'ına ait yerleşim yeri bulunmuştur. Bulunan kemik kancalardan, denize yakın oturan insanların balık avladıkları anlaşılmaktadır. İAM

Kemik kaşıklar Pendik'te Neolitik Çağ'a ait yerleşim yerinde bulunmuştur. İAM

İnternet sitesi: http://www.istanbularkoloji.gov.tr/web/41-225-1-1/muze_-_tr/muze/kazilar/yenikapı_kazıları

Yenikapı kazılarında bulunmuş Neolitik tabaka ayak izleri, İAM

ARKEOBOTANİK ÇALIŞMALAR

İnsanların ne yediğini, ne tür bitkiler yetiştirdiğini araştırmak için arkeobotanik çalışmalar yapılır. Botanik kalıntılar iki şekilde bulunur: kömürleşmiş makrobotanik kalıntılar ve kireçleşmiş bitki kalıntıları. Bitki kalıntıları ana kaynakları olan ocak ve yangınlardan elimize geçmektedir.

Kömürleşmiş kalıntı nedir? Başkalaşmasını (fosilleşme) 200°-400°C'de tamamlayan kalıntılardır. Bunlar genelde tohum, meyve ve bitkilerin gözle görülür parçalarıdır. Yüksek ısıda kül haline gelmez, ama kömürleşerek cansız hale gelirler.

Kireçleşmiş (diğer adıyla silakalaşmış) kalıntılar tohumlardan ve bitkilerden oluşur. Kireçlenmeyi bitkinin büyümesi sırasında hücrelerde biriken doğal mineral meydana getirir. Burada bitkilerin yüksek sıcaklığa tabi olması gerekmez. Bunların arasında otlar ve sazlar yer alır. Örneğin sazdan örülmüş sepetler kireçleşmiş botanik eşyalardan sayılabilir.

Kömürleşmiş makrobotanik kalıntıları elde etmek için yüzdürme tekniği (flotation) kullanılmaktadır. Burada, kömürleşmiş kalıntıları arkeolojik toprak örneklerinden ayırmak amaçlanır. Kazı alanından çuvalar ile getirilerek, bu toprak örnekler suyla karıştırılır. Çöken ve yüzen kısımların birbirlerinden ayrılması sağlanır. Bu işlemde kömürleşmiş bitki kalıntıları zarar görmeden toprak gözesinden ayrılır ve suyun üzerinde yüzer. Devamında her kazı için bir bitki arşivi oluşturulur. Aynı şekilde kireçleşmiş tohum ve meyveleri ayırmada da bu teknik kullanılır.

Kazıda çuvalara konan toprak yıkanır.
KAP, 2010 sezonu

Yıkandıktan sonra tortu kalır.
KAP, 2010 sezonu

Burada kazandığımız bilgiler bize o dönemdeki hayat hakkında acaba neler öğretiyor ve gösteriyor:

- ☉ insanların ne yedikleri ve yetiştirdikleri
- ☉ hayvanların ne ile beslendikleri
- ☉ ne yaktıkları
- ☉ sepetçilik ve inşaat malzemelerinin neler olduğu

Örneğin Çatalhöyük'te yapılan araştırmalarda, ev içlerindeki ateşlerde ve çöplük alanlarında birikmiş kömürleşmiş kalıntılar, tezeğin yakıt olarak kullanıldığını göstermektedir. Bilindiği gibi tezek bugün Anadolu'da hâlâ kullanılan bir yakittir. Bu durum bazı geleneklerin binlerce yıla yayıldığını göstermektedir.

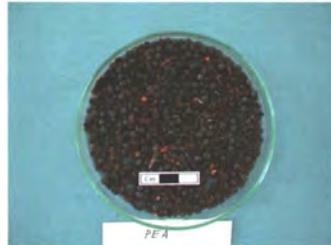
Tortu tekrar yıkanır.
KAP, 2010 sezonu

Toprak yıkandıktan sonra geri kalan tortuya dikkatlice bakılır. Çımbız ile kemikler, kömürleşmiş kalıntılar, boncuklar ve başka buluntular toplanır. Ç.M.

Tohumlar, kemikler uzmanlar tarafından araştırılır. KAP, 2010 sezonu

Aynı cinsten olan maddeler bir arada saklanır. Örneğin bu bezelyeler gibi. VS, ÇHRP

KALKOLİTİK DÖNEM

Bakır Taş Devri M.Ö. 6000-5100

Kalkolitik Yunancadan gelen bir kelimedir ve “bakırtaş” anlamına gelir. Kalkolitik Dönem taş aletlerin yanında bakırdan da alet ve süs eşyaları yapıldığından, bu döneme Kalkolitik ya da Bakır Taş Devri denmiştir. Bu dönemde insanlar hâlâ ağırlıklı olarak aletlerini taştan yaparlardı, bakır ise önemli ve değerli eşya yapımında kullanılırdı. Geç Kalkolitik Dönem önemli sosyo - kültürel değişimlerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde tarım ilerlemiş, buğday ve arpanın dışında meyve tarımına da başlanmıştır. Bunların başlıcaları hurma, zeytin, badem ve incirdir.

Kalkolitik Çağ'da köylerde nüfus artmaya başlamıştır. Birçok yerleşim kendilerini korumak için yerleşimin etrafına sur inşa etmeye başlamıştır. Bazı köylerde evler yan yana inşa edilip, bir daire şekli oluşturulurdu. Bu şekilde evlerin arka duvarları bir nevi sur olarak kullanılırdı. İnsanların bu dönemde korunma ihtiyacı neden ortaya çıkmış veya artmıştır? Mineraller, değerli taşlar gibi ham maddeleri ve çeşitli besin maddeleri hırsızlardan ve eşkiyalardan koruma gereği doğmuştur.

Köylerdeki evlerin avlularında ve bazı evlerin içinde, yerin altında fazla besinleri depolamak için kilerler yapılmıştır. Buluntular çeşitli zanaatlarda uzmanlaşmış ustaların olduğunu göstermektedir. (Örneğin çanak çömlek yapımı, çömlekleri boyama veya sepet yapımı gibi.) Evler artık özenle ve kerpiçler tek boyda yapılıyordu. Duvarlar bazı yerlerde beyaz kireç ile sıvanmaya başlanmıştır.

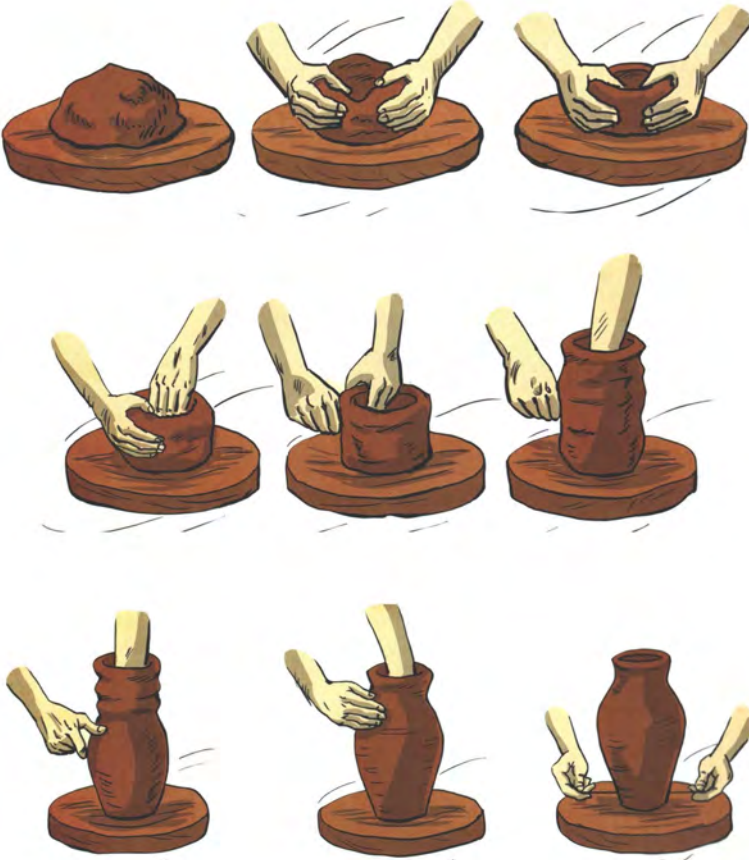
Bulunan mühürler ve mühür baskıları artık bir denetim sisteminin oluştuğunun göstergesi olarak kabul edilir. Bu mühürlerin ayrıca şahsi malları ayırt etmek için de kullanıldığı düşünülmektedir.

Bu dönemde seramikler geometrik veya doğadan esinlenen desenlerle süslenmeye başlanmıştır. Seramiklerdeki desenler, insanların fark yaratmak istediklerini göstermektedir. Desenler ve kil renkleri yöresel olarak değişmektedir. Bunların en ilginç olanları Halaf, Can Hasan ve Hacılar gelenekleridir.

ÇARK ÜZERİNDE ÇANAK ÇÖMLEK YAPIMI

Kalkolitik Çağ'da M.Ö. 4500 civarında elle döndürülen çark kullanıma girmiştir. Artık seramik üretimi hızlanmış ve seri üretime geçilmiştir.

CANHASAN

Kalkolitik Dönem'in önemli yerleşimlerinden biri Karaman yakınlarında bulunan Canhasan'dır. Canhasan'daki evler dikdörtgen planlıydı ve bazı evler birkaç odadan oluşurdu. Bugünkü evlerimize benzemektedirler. Evlerin yapımında kullanılan kerpiçler tek boyda üretilmiştir. Bazı evlerin iç duvarları beyaz kireçle sıvanmış, bazılarında da kırmızı renk ile duvarlara geometrik desenler çizilmiştir. Canhasan'da bulunan çanak çömlekler siyah boya kullanılarak geometrik desenlerle süslenmiştir.

Canhasan'dan boyalı ve geometrik desenli küp örneği. AMMRK

Konya Ereğli Müzesi'nde Canhasan'dan duvar resmi parçası. Beyaz zemin üzerine kırmızı aşı boyası ile dikdörtgenler boyanmış.

Canhasan, AMMRK

HALAF GELENEĞİ (M.Ö. 6000-5200)

Erken Kalkolitik Dönem'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Kuzey Mezopotamya'dan gelen Halaf geleneği içinde kalmıştır. Halaf dönemi çok renkli, geometrik veya naturalistik desenlerle süslenmiş çanak çömleklerle tanımlanmaktadır. Bu tür çanak çömlekler ilk defa Suriye'nin kuzeyinde bulunan Tell Halaf'ta bulunduğu için, bu çanak çömlekler Halaf seramikleri adı verilmiştir ve çok geniş bir bölgeye yayılmıştır. Bu Malatya-Elazığ yöresinden, Van'ın güneyinden, Kilikya, Amik, Suriye ve Irak'ı kapsayan geniş bir bölgedir. Halaf geleneğinde evler yuvarlak planlı kulübe tarzı evlerdir. Bulunan mühürler bir denetim sisteminin varlığını göstermektedir. Bu dönemde ayrıca obsidiyen ticareti de sürdürülürdü ve geniş bir ticaret ağı vardı.

HACILAR

Burdur'da bulunan Hacılar köyü de Kalkolitik Dönem'de önemli bir yerleşim yeri idi. Kalkolitik Dönemi yerleşimi, Geç Neolitik Dönem'de yapılmış bir yerleşimin üzerine kurulmuştur. Toplam dört yerleşim tabakası bulunmaktadır.

Özellikle Hacılar II denilen yerleşim tabakası ilginç sonuçlar göstermiştir. Köy o dönemde oval, kalın bir kerpiç duvar ile tahkimliydi. Yerleşim alanları belirli birkaç avlu etrafında kurulmuştur. Kalkolitik Dönem'de buraya yerleşen insanlar evlerini dikdörtgen şekilli yapmışlardır. Giriş kapısından bir avluya girilirdi. Evlerin çoğunda bir ocak yeri, sekiler ve depolama olanakları bulunurdu.

Yerleşimin kuzeybatısında bir yapının yerinde başaklar, tahıllar ve depolama küpleri bulunmuştur. Burası muhtemelen köyün tahıl ambarıydı. Bir diğer binanın avlusunda öğütme taşla-

rı, havanlar ile kırmızı ve sarı boya, boyama ve çanak çömlek aletleri ile kullanılmamış çanak çömlekler bulunmuştur. Bu buluntular burasının bir çanak çömlek atölyesi olduğunu göstermektedir.

Hacılar'daki Kalkolitik Dönemi önemli çanak çömlekler ortaya çıkarmıştır. Çanak çömleklerin krem zemin rengi üzerine kırmızı ve kahverengi boyalarla geometrik desenler boyanmıştır. Zemin renginden ve desenlerinden dolayı bu mal grubuna "Hacılar" çanak çömleği denir. Hacılar'dan çıkan buluntular ve çanak çömlekler Burdur Müzesi'nde, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunur.

Kadın başı biçimli kap.
Hacılar, M.Ö. 5500
civarı. AMMRK

Hacılar'dan boyalı kap örnekleri. Kemik rengi zemin üzerine kırmızı renkte geometrik veya dalga deseni, Hacılar çanak çömlekleri üzerinde sık sık karşımıza çıkar. M.Ö. 5500 civarı. AMMRK

GÖSTERİŞLİ LİDERLER: ASLANTEPE

Geç Kalkolitik Çağ (M.Ö. 4000-3000) bir dönüm noktası olarak görülür. Bu dönemde yeni sosyo-ekonomik sistemler ve beylikler belirmeye başlar. Bu beylikler gösterişli seven güçlü liderler tarafından kontrol edilir. Zenginliklerini ve hakimiyetlerini sahip oldukları mal, lüks eşyalar ve yaşadıkları görkemli saraylarla kanıtlamaktadırlar. Gösteriş merakı, ticaret ağlarının oluşmasına, ham madde arayışına, yeni teknolojilerin oluşmasına, keşiflere ve sınır ötesi ticaretin oluşmasına sebep olmuştur.

Geç Kalkolitik Çağ'da Mezopotamya'dan tüccarların Toroslar'a hatta İç Anadolu'ya kadar geldikleri ve ham maddeler satın alıp kendi ülkelerine götürdükleri bilinmektedir.

Malatya yakınlarında bulunan Aslantepe bu döneme ait önemli bir yerleşim yeridir.

M.Ö. 3250 civarında burada yapı kompleksi inşa edilmiştir. Aslantepe, Yakın Orta Doğu ve özellikle Güney Mezopotamya'nın da dahil olduğu bir ticaret ağının parçasıydı.

Yapı topluluğu büyük bir saray, tapınaklar ve depolardan oluşur. Yapıya girişi sağlayan kapının sağında ve solunda bulunan sekiler (platform) bir zamanlar burada bekçilerin beklediğini işaret etmektedir. Bu yapıda değerli mallar saklanırdı. Aralarında 21 tane bakırdan yapılmış kılıç bulunmuştur. Tapınak duvarları kısmen resimlerle süslenmişti.

Kılıç sapı detayı
Aslantepe arşivi

Aslantepe büyükçe bir höyük tür ve bugün açık hava müzesi olarak ziyaret edilebilir. Arslantepe arşivi, Sapienza Üniversitesi, Roma

Aslantepe'de bulunan kılıçlar.
Arslantepe arşivi,
Sapienza Üniversitesi,
Roma

Depolarda mühür baskılı 2000’den fazla kil topağı bulunmuştur. Bunlar değişik amaçlar için kullanılırdı. Örneğin bazıları kapı kilidi olarak kullanılırdı. Değerli malların olduğu odalar kapatıldıktan sonra kapılar veya kilitler mhrlenirdi. Örneğin, kapıdan bir ip duvardaki bir tahta çiviye bağlanırdı. Bunun zeri kil topak ile kaplandıktan sonra mhrlenirdi. Bu kontrol mekanizması buraya izinsiz girenleri kontrol etmek için yapılırdı. Aynı şekilde kapı kilitleri de mhrlenirdi. Küplerin ağızları örtülür, etrafına ip bağlanırdı. İpin bir tarafı kil ile kapatılıp mhrlenirdi. Bu şekilde içindekilerin yasa dış alınması nlenirdi.

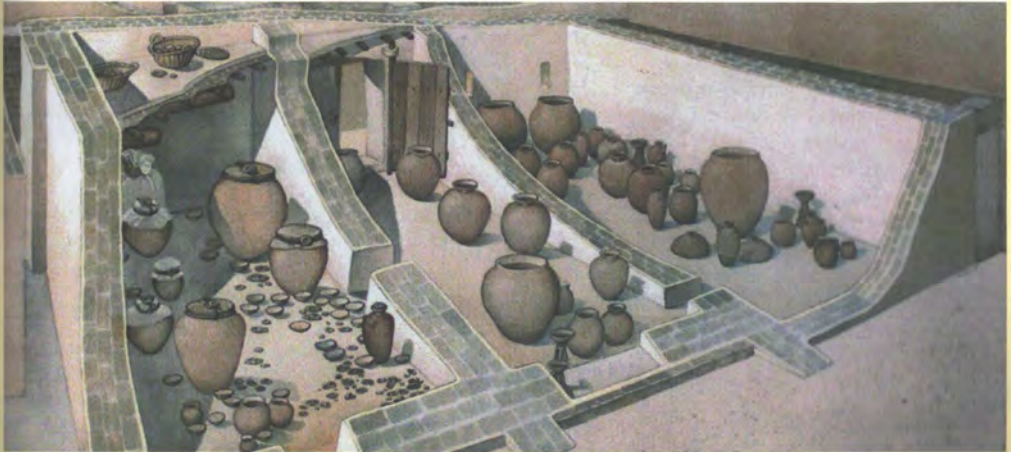
izimler: Tiziana D’Este

Bazı yapıların duvarları resimlerle süslenmiştir. Bunlar günümüze kısmen ulaşmıştır. Arslantepe arşıvı, Sapienza Üniversitesi Roma

Aslanlı mühür baskısı. Arslantepe arşıvı, Sapienza Üniversitesi, Roma

ESKİ TUNÇ ÇAĞI M.Ö. 3100-2000

Eski Tunç Çağı'nda kentler oluşmaya başlar ve ticaret uluslararası boyuta taşınır. Şehirler etraflarındaki bölgeleri kontrol altına almış, tarım alanları genişlemiştir. Yerleşim alanları surlarla çevrilir, anıtsal yapılar ve mahalleler oluşturulur. Çark üzerinde yapılan çanak çömlekler iyice yaygınlaşmış ve seri üretime geçilmiştir. Henüz Batı Anadolu'da kullanılmayan çark, artık burada da kullanılmaya başlanmıştır.

Eski Tunç Çağı'nda Mezopotamya'nın güneyinde Sümerliler yazıyı keşfeder ve kil tabletlerin üzerine yazmaya başlar. Bu keşif, Mezopotamya'nın güneyinde Tarih Öncesi dönemlerin sona ermesini işaret eder. Yazı ticaretin canlanmasından ve faaliyetleri kayıt etme gereğinden, tapınaklarda stoklanan fazlalıkların listelenmesinden doğmuştur. Anadolu'ya yazı daha geç gelir.

Tunç Çağı, tunç ve bakırdan statü eşyalarının yapılmasını sembolize eder. Bunlar örneğin; süs eşyaları, silahlar, heykeller ve mühürlerdir. Tunç bir alaşımdır, bakır ve kalaydan oluşur. İnsanlar bilinçli olarak bu dönemde maden ocaklarını işletirler ve mineralleri çıkartırlar. Mineraller o dönemlerde de çok değerli olduğundan, bölgeye veya maden ocaklarına yabancılara girmesi savaşta neden olabilirdi. Bakır ticarete en önemli mallardan biriydi.

Ticaret, sadece mal alışverişi için değil; ayrıca teknolojilerin, yapı tekniklerinin, yeniliklerin ve fikirlerin de yayılması için önemlidir. Anadolu Ege, Balkanlar ve Orta Doğu ile geniş bir ticaret ağı içindeydi.

Aslantepe'de bulunan tunç ok uçları. Arslantepe arşivi, Sapienza Üniversitesi Roma

Tunç Çağı'nda önceden pişmiş topraktan yapılan heykelticikler bakırdan yapılmaya başlanmıştır. Çocuğunu emziren kadın heykelticği Horoztepe'de bulunmuştur. M.Ö. 3. binyılın sonlarına tarihlenir ve 21,5 cm yüksekliktedir. AMMRK

Anadolu minerallerin çok zengin olduğu bir bölgedir. Burada bakır, kalay, demir, gümüş ve altın çıkmaktadır. İnsanlar bunu Paleolitik Çağ'dan itibaren biliyordu ve mineralleri çıkartıyorlardı. Anadolu'nun metal zenginliği metal ustalarının da gelişmesini, bu konuda uzmanlaşmasını ve yeni teknolojilerin oluşmasını tetiklemiştir. Özellikle Eski Tunç Çağı'nda, tüm komşu bölgelerden metal almak için tüccarlar gelirdi. Hatta Orta Tunç Çağı'nda Kuzey Mezopotamya'dan Assurlu tüccarlar Anadolu'ya gelip tunç, kalay ve gümüş almak için ticaret yolları üzerinde yerleşimler kurmuşlar ve tüm ticari aktivitelerini çivi yazısı ile kil tabletlere kayıt etmişlerdir. Bugüne kadar Anadolu'da toplam otuzdan fazla Prehistorik maden ocağı keşfedilmiştir. Madencilik çeşitli aşamalarda oluşmuştur. Bunlar sırasıyla; madeni çıkarma, ilk dönüşümleri, pota ve ocaklarda eritilmesi ve kalıpların kullanılmasıdır.

Eski Tunç Çağı'nda minerallerin karşılığında değişik mallar satılırdı. Örneğin değerli çanak çömlekler, kumaşlar, yarı değerli taşlar, gıda

maddeleri, yağlar ve şarap gibi.

Anadolu'da bulunan yabancı kökenli seramiklerin bu yolla geldikleri düşünülmür. Yerleşimlerde eritme fırınları, potalar ve maden atölyeleri bulunmuştur.

Tunç bir alaşımdır. Bakır ve kalaydan oluşur. Tuncun alaşımı için gerekli olan kalay Niğde'de Göltepe Kestel maden ocağında bulunmuştur. Burası sekiz odadan oluşan çok büyük bir maden ocağıdır. Karbon 14 analizleri burasının M.Ö. 3240-2200 arası kullanıldığını göstermektedir. Maden ustaları kayaların içine ince tüneller kazmışlar ve büyük taş çekiçlerle madenleri çıkarmışlardır. Burada bir tondan fazla eritme potası ve ocağı bulunmuştur.

Maden işçileri maden ocağının etrafında kurulmuş kulübelerde yaşarlardı. Kulübelerin temelleri kayaların içine oyulur, üst kısımları ağaç dallarından oluşurdu. Dallar yağmurda korunaklı olması için kil ile kaplanırdı.

Göltepe Kestel maden ocağında Eski Tunç Çağı'nda kazılmış tüneller bulunmaktadır. Burada maden çıkartılırdı. Resim: Aslıhan Yener

Gümüş ve altından yapılan bu kadın heykelticği Hasanoglan'da bulunmuştur. Ana tanrıçayı simgelediği düşünülmektedir. M.Ö. 3. binyılının sonlarına tarihlenir. AMMRK

KAYIKLARLA SEYAHAT: ANADOLU VE KIKLAD ADALARI

M.Ö. 3. binin başlarında, yani Eski Tunç Çağı'nda, Mezopotamya'da kâtipler ticaret faaliyetlerini, ayinleri, antlaşmaları ve kanunları kil tabletlere çivi yazısı ile yazarken, Batı Anadolu'da henüz yazı kullanıma girmemişti. Bulunan eserler, Batı Anadolu'da yaşayan toplumların, hem Ege'de bulunan adalar ile hem de İç, Kuzey Anadolu ve Mezopotamya ile etkileşim içinde olduklarını ve onlarla ticaret yaptıklarını göstermektedir. Mezopotamya'dan gelen sanat akımları hem Batı Anadolu'daki hem de Ege adalarındaki sanatı ve gündelik hayatı etkilemiştir. Bu dönemde sahillerde köyler, kasabalar, iç taraflarda ise muhtemelen küçük krallıklar ve kentler bulunurdu.

Yerleşimler kendilerini düşmanlardan, eşkiyalardan korumak için kentlerini, kasabalarını surlarla tahkim etmeye başlamışlardır. Elitler kendilerine görkemli evler inşa etmeye başladılar; varlıklarını mücevherlerle, kullandıkları çanak çömleklerle ve mobilyalarla ifade ederlerdi. Sarayda ve tapınaklarda çeşitli meslek dallarında

uzmanlıklar oluşmuştu. Ustalar tüm gün uzmanlaştıkları zanaatlar üzerinde çalışırlardı.

Bu dönemde, Batı ve İç Anadolu'da bulunan yerleşimler Anadolu kıyılarına yakın bulunan adalar ile önemli bir ticaret ağı kurmuşlardır. Ege adalarından ve Girit'ten toplumlar Batı Anadolu sahillere yerleşmiş, Anadolu ve Mezopotamya ile alışveriş yapmak için buralara gelmişlerdir. Özellikle adalarda olmayan metaller için Anadolu'ya gelen tüccarlar, bakır ve kalayı satın alıp, geldikleri yerlere götürürlerdi. Sürekli etkileşim içindeki toplumlar, büyük olasılıkla aralarında gelin ve damat alışverişi de yapmışlardır. Bu şekilde toplumlar arasındaki bağlar da güçlendirilmiştir.

Bulunan çanak çömleklerin üzerindeki kayık ve tekne betimlemeleri bahsi geçen dönemde yoğun bir deniz trafiğinin olduğunu akla getirmektedir. Muhtemelen Cilalı Taş Devri'nde insanın hayatına bir araç olarak giren kayıklar, Eski Tunç Çağı'nın başlangıcında artık yolculuk etmek için sık sık kullanılan bir araç haline gelmiştir.

İDOLLER

Kiklad Adaları Güney Ege Denizi'nde, Batı Anadolu sahillerinin batısında ve Girit Adası'nın kuzeyinde bulunan ada topluluğudur. Bu adalar topluluğu Batı Anadolu ile Yunan anakarası arasında bulunmaktadır. Toplam 220 irili ufaklı adayı kapsamaktadır. Örneğin Santorini, Mikonos, Delos, Paros, Antiparos, Amorgos, Kea, Milos, Naksos, Sifnos ve Syros Kiklad Adaları'ndan bazılarıdır.

Eski Tunç Çağı'ndan itibaren (aşağı yukarı MÖ 3200) Kiklad Adaları'nda taştan idoller yapılmaya başlanır. İdol denilen bu heykelcikler mezarların içinde bulunmuştur. Bunlar kadın ve erkek heykelcikleridir. Bazıları harp veya flüt çalar. Bazı idollerin ortasında bulunan delikler bunların muhtemelen boyuna kolye gibi takıldığını gösterir. Kiklad Adaları'nda bulunan idoller aynı dönemde hatta daha erken dönemlerde dahi Batı ve İç Anadolu'da da karşımıza çıkar. Anadolu ve özellikle Batı Anadolu'ya yakın adalar arasındaki etkileşimlerle bu betimleme sanatının o taraflara geçtiği düşünülmektedir.

Kiklad Adaları'nda bulunan mermer idoller mezarlarda bulunmuştur ve Erken Kiklad Dönemi'ne (MÖ. 3200- 2000) tarihlenmektedirler. İlk defa 18. yüzyılda Avrupalı gezginler tarafından Kiklad Adaları'nda görülmüş ve satın alınmışlar, bu şekilde Avrupa'ya ulaşmışlardır. İdoller iki ana gruba ayrılır: şematik ve natüralistik idoller. Şematik idoller basit, yassı, küçük ve insan hatlarını andıran çizgilere sahiptir. Natüralistik olanlar ise insanı aşağı yukarı olduğu gibi betimleyen idollerdir.

TÜCCARLAR

Ticaret ekonominin temel taşlarından biridir. Eski Tunç Çağı'nda ticaret ağırları çok güçlenmiş, uluslararası ağırlar kurulmuştur. Ticaret hem karadan hem de denizden yapılırdı. Liderlerin statülerini belirleyen lüks eşya tutkusu ticaretin canlanmasına sebep olan faktörlerden biridir. Ticareti ve malların sahiplerini belirlemek için belirli işaretler ve mühürler kullanılmaya başlanmıştır. Artık kişiye ait mühürler vardı, bunlar sadece sahibi olan kişiler tarafından kullanılırdı.

Yollanan malların sayısını ve malları götüren kişiyi kontrol amaçlı içi boş kil toplar yapılırdı. Bu kil topların içine gönderilen mal kadar kilden yapılmış nodüller konulurdu. Bunların üzerine gönderilen malların işareti

Mezopotamya'da tüccarların kullandıkları işaretli kil nodüller, yazının oluşmasına ön ayak olmuştur. Yazı M.Ö. 3200'lerde hem Mezopotamya'nın güneyinde Sümer bölgesinde hem de Mısır'da aşağı yukarı eşit zamanda keşfedilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Sümerler çivi yazısı ile kil tabletlere ticari faaliyetlerini yazmaya ve tapınak depolarında bulunan malların listelerini oluşturmaya başlamıştır. Mısırlılar ise sembollerle eşya adlarından kral isimlerine kadar her şeyi yazmıştır.

Anadolu'ya yazı en geç Orta Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2000 civarında) gelmiştir. Kuzey Mezopotamya'dan Assur kentinden Anadolu'ya gelen tüccarlar çivi yazısını Anadolu'ya getirmişlerdir. Ticari faaliyetlerini binlerce tablete yazmışlardır. Bu tabletler Anadolu'da

çizilirdi. Kil topun üzeri mühürlenirdi ve gönderilen mallarla beraber yeni sahibine giderdi. Bu şekilde malları alan kişi ne kadar mal gönderildiğini kontrol edebilirdi.

YAZININ KEŞFİ VE KULLANILMASI

kurdıkları yerleşimlerde bulunmuştur. Daha sonra da Hititler çivi yazısını kendi dillerine uyarlamışlardır. Gene Orta Tunç Dönemi'nde Kıbrıs'taki medeniyetler ve Girit'te Minos uygarlığı da yazıyı kullanmaya başlamışlardır.

Yazının Anadolu'da da kullanıma girmesi ile Tarih Öncesi dönemler sona erer ve tarihi dönemler başlar. Bundan sonra insanlar yazıyı kendi tarihlerini yazmak için de kullanırlar.

Girit'te Minos uygarlığı M.Ö. 2000'lerde Linear A adı verilen yazı ile yazmaya başlamışlardır.

KAZILARDA BULUNAN ESERLER NEREYE GİDER?

Bulunan eserler arkeologlar tarafından kazının yapıldığı bölgedeki müzeye teslim edilir. Örneğin Çatalhöyük'te bulunan eserler Konya Arkeoloji Müzesi'ne, Yarımburgaz Mağara'sında bulunan eserler ise İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne götürülür.

Kazılarda bulunan eserler çeşit çeşittir. En çok bulunan buluntu çanak çömlek parçalarıdır. Bunlar uzmanlar tarafından incelenir ve genelde araştırma amaçlı, kazı evinin müzelerinde veya depolarında saklanır. Bazen kırık çanak çömlek parçaları yapıştırılır, çömlek restore edilir ve müzeye teslim edilir.

Her eserin fotoğrafı çekilir, hem bilgisayarda hem de kitaplara kayıt edilir.

Tüm eserler çizilir.

Müzeye teslim edilir ve burada saklanır.

Kazı sezonunun sonunda kazıda bulunan bakanlık temsilcisi kazıda bulunan tüm eserleri inceler ve müzeye envanterlik ve etüdlük olarak gidecek eserleri seçer. Envanterlik eserler genel olarak müzede teşhir edilmeye güzellikte ve önemde eserlerdir. Bunlar kırık olmayan, tam eserlerdir. Örneğin çanak çömlek, mühür, figürin, taş aletler, yongalar gibi.

Eserler bilgisayarda bilgi bankalarına kayıt edilir.

Arkeologlar ve restoratörler eserleri dikkatlice araca götürülür.

Fotoğraflar: Ç.M.

Kültürel Mirası Korumak

Anadolu, medeniyetlerin oluşmasında coğrafi konumundan dolayı çok önemli bir yer tutar. Özellikle Verimli Hilal bölgesi içinde kalan Güneydoğu Anadolu bölgesi yerleşik hayata geçen ve tarıma başlayan ilk toplumlara ev sahipliği yapmıştır. Taş Devirlerinden günümüze kalan tüm bulgular, buluntular ve mimari kalıntılar o dönemleri anlamamıza ve yorumlamamıza yardımcı olmaktadır. Bütün bu değerler bizim kültürel mirasımızdır. Amaç onları oldukları gibi korumak, bizden sonra gelecek nesillere devretmek ve bunların değerlerini öğretmektir. Tarihi eserleri korumak, yaşadığımız ülkenin, toprakların tarihi geçmişine sahip çıkmak demektir.

Tarihi eserlere, kültürel mirasa zarar vermek isteyenleri ikaz etmek gerekir ve onlara doğru yol gösterilmelidir. Örneğin binlerce yıllık bir taşa ismini kazıyan veya renkli boyalarla zarar verenleri uyarmanız gerekir!

Yapmaaaa!

**O bizim
kültürel
mirasımız!**

**Zarar
vermeye
hakkın yok!!**

TARİH ÖNCESİ'NE AİT ESERLERİN

BU

Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Ankara ve çevresinin ve ayrıca Türkiye'nin başka bölgelerine ait Tarih Öncesi eserler Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1921'de kurulmuştur ve 1968'de son şeklini almıştır. Anadolu kentlerinin birçoğunda kazı yapıldığı dönemlerde müze olmadığından, eserler Ankara'ya getirilmiştir. Çatalhöyük kazılarının eserlerinin bir bölümü ve duvar resimleri burada sergilenmektedir. Ayrıca Burdur bölgesinde bulunan Hacılar'dan gelmiş geniş bir çanak çömlek ve eser koleksiyonu bulunmaktadır.

İnternet sitesi: <http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/ana-sayfa/1-54417/20120702.html>

Burdur Müzesi

Müze 1969'da açılmıştır. Bulguroğlu (Pirkulzade) Medresesi'nin ayakta kalan tek yapısı olan kütüphane binası koruma altına alınarak, müze binası olarak kullanılmıştır. 2001'de ek teşhir salonları medresenin mimarisine uygun inşa edilmiştir. Sagalassos ve Kibyra, bölgenin önemli Roma dönemi kazılardır ve eserleri bu müzede sergilenmektedir. Burdur Müzesi'nde çevrede bulunan çok önemli Neolitik yerleşimlerin eserleri de sergilenmektedir. Örneğin Hacılar, Ulucak Höyük, Kuruçay gibi.

İnternet sitesi: <http://www.burdurmuzesi.gov.tr/>

Diyarbakır Müzesi

1934'te kurulan Diyarbakır Müzesi barındırdığı eserlerden dolayı çok önemli bir müzedir. Diyarbakır ve çevresinin Tarih Öncesi dönemlerine ait eserler sergilenmektedir. Örneğin Körtik Tepe'den çıkan eşi benzeri olmayan taş kaplar burada bulunmaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri

İstanbul Arkeoloji Müzeleri toplam üç müzeden oluşmaktadır. Bunlar; Çinili Köşk, Arkeoloji Müzesi ve Eski Şark Eserleri Müzesi'dir. Tarih Öncesi'ne ait eserler Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Bina Fransız mimar Alexandre Vallaury tarafından yapılmış ve 1908'de bugünkü halini almıştır. Arkeoloji Müzesi'nde hem İstanbul'un Tarih Öncesi'ne hem de Türkiye'nin başka yörelerine ait eserler sergilenmektedir. Yarımburgaz Mağarası, Yenikapı, Pendik ve Fikirtepe'de bulunan eserler bu bölümde sergilenmektedir.

İnternet sitesi: <http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/>

ONDUĞU MÜZELERDEN ÖRNEKLER

Kiklad Sanat Müzesi, Atina

1986 yılında Yunanistan'ın başkenti Atina'da Nicholas ve Dolly Goulandris tarafından kurulan müzede Kiklad Adaları'ndan idoller, heykeller ve eserler sergilenmektedir. Müzede genel olarak M.Ö. 3. bin Ege ve Kıbrıs eserleri teşhir edilmektedir.

İnternet sitesi: <http://www.cycladic.gr/>

Konya Arkeoloji Müzesi

Konya Arkeoloji Müzesi 1901'de kurulmuştur. 1963'te bugünkü yerine taşınmıştır. Çevrenin Prehistorik çağlardan Osmanlı dönemine kadar olan eserleri sergilenmektedir. Son senelerde Çatalhöyük kazılarında bulunan tüm buluntular burada sergilenmektedir.

Ereğli Müzesi 1968'de açıldı. Bu müzede yörenin Tarih Öncesi kazılarına ait eserler sergilenmektedir. Örneğin Can Hasan'dan duvar boyası veya mamut kemikleri gibi.

Konya Ereğli Müzesi

Şanlıurfa Müzesi 1956'da kurulmuştur ve bugün eserleriyle beraber Türkiye'nin en önemli arkeoloji müzelerinden biridir. Şanlıurfa ve çevresinin zengin tarihi bu müzede sergilenmektedir. Bereketli Hilal içerisinde bulunan Şanlıurfa özellikle Neolitik ve Kalkolitik Dönemleri için çok önemli bir yerleşim bölgesidir. Örneğin Göbekli Tepe ve Nevalı Çori'den taş heykeller, eserler ve aletler burada sergilenmektedir. Ayrıca Tarih Öncesi dönemleri temsil eden çanak çömlekler, mühürler, aletler, takılar ve yapı malzemeleri de burada sergilenir.

Şanlıurfa Müzesi

Malatya Arkeoloji Müzesi

Malatya'nın ilk Arkeoloji Müzesi 1971'de açılmıştır. Malatya'nın Kuzey Mezopotamya'da bulunmasından dolayı, burada yaşamış medeniyetlere ait çok önemli yerleşimler vardır. Bu kitapta anlatılan Aslantepe bunlardan biridir. Müzenin Neolitik Çağ'dan Osmanlı dönemine kadar uzanan geniş bir koleksiyonu vardır.

Mini Sözlük

 Antropolog: İnsan kalıntılarını, toplumların kültürlerini inceleyen bilim adamıdır. İnsan kalıntılarının hem fiziksel hem de biyolojik yapılarını inceler. Bilim dalına antropoloji denir.

 Arkeobotanik: Kazılarda bulunan korunmuş bitkileri araştıran bilim dalıdır.

 Arkeolog: Bilim dalına arkeoloji denir, kazı bilimi olarak da bilinir. Arkeologlar kazı yaparak insanların yaşam şekillerini, mimarilerini, tarihlerini vb araştırır.

 Arkeozoolog: Kazılarda bulunan hayvan kemiklerini inceleyen bilim adamlarıdır. Bilim dalına arkeozooloji denir.

 Çatalhöyük: Konya'nın güneyinde Çumra ilçesinde bulunan Çatalhöyük Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'a ait önemli bir yerleşimdir.

 Duvar Resmi: Mağaraların veya evlerin duvarlarına çizilerek veya boyanarak yapılan resimlere duvar resmi denir.

 Epipaleolitik: Orta Taş Devri

Fauna: Belli bir bölgede yaşayan hayvanların tamamına verilen addır.

 Figürin: Heykelin küçük boyda olanıdır. Taştan, kilden, ahşaptan veya metalden yapılır.

 Flora: Bir bölgeye ait bitkilerin toplamına verilen ad. Bitki örtüsü.

Göbekli Tepe: Şu an kadar bilinen en eski tapınakların bulunduğu yer. Urfa'nın kuzeyinde bulunur ve Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a aittir.

 Homo Erectus: Soyu tükenmiş insansı türdür. Yaklaşık 1,9 milyon – 250.000 yıl öncesinde yaşamıştır.

 Homo Ergaster: Latince'de çalışan insan anlamına gelir. Soyu tükenmiş bir Homonid türüdür.

Höyük: Çeşitli medeniyetlerin üst üste yerleşiminden oluşan yapay bir tepedir. Yukarıdan aşağı kazıldıkça eski katlara ulaşılır.

 İdol: Çok tanrılı dinlerde tapılan heykelcik.

 Kalkolitik: Bakır Taş Devri

Körtik Tepe: Diyarbakır ve Batman arasında bulunan Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a ait önemli yerleşimdir.

 Mezolitik Çağ: Orta Taş Devri. Diğer adı Epipaleolitik Çağ'dır.

 Mezopotamya: Fırat ve Dicle arasında kalan bölge ve yakın çevresi. Yunancadan gelen bir kelimedir. İki nehrin arasında kalan bölge anlamına gelir.

 Mousterien: Orta Paleolitik Çağ taş aletleri teknolojilerini tarif etmek için kullanılan bir terim. 19. yüzyılda Gabriell de Mortillet Fransa'da bulunan taş aletleri teknolojilerine göre ayırmaya çalışmıştır. Bulundukların yerlerin isimlerini vermiştir. Bunlardan biri de Mousterien'dir.

M.Ö.: Milattan Önce

Neanderthal: Yaklaşık 200.000 önce ortaya çıkmış ve aşağı yukarı 28.000 sene önce tükenmiş olan insan türüdür.

Neolitik Çağ: Cilalı Taş Devri

Nevalı Çori: Bugün Atatürk Barajı'nın suları altında olan, Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a ait önemli yerleşim.

Obsidiyen: Volkanik cam olarak da bilinir. Doğal yolla oluşan volkanik kökenli cam türüdür. Neolitik Çağ'da alet ve ayna yapımında kullanılırdı.

Olduvan: İlk taş aletlerden biri. Afrika'da Olduvai'de ilk defa bulunduğu için Olduvan adı verilmiştir. İnsanlar çakıl taşlarını birbirine vurarak keskin kenarlı ve sivri uçlu aletler elde etmiştir.

Paleolitik: Eski Taş Devri

Verimli Hilal: Bereketli Hilal olarak da bilinir. Mezopotamya'nın kuzeyini, Levant sahillerini ve Kuzey Mısır'ı hilal şeklinde kapsayan bir bölgedir. Neolitik Çağ'da bölge yeterince yağış aldığından, yapay sulamaya gerek kalmamıştır.

Yonga: Yontulan taşlara denir.

Kısaltmalar:

AMMRK: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehber Kitabı

ÇHRP: Çatalhöyük Research Project

Ç.M.: Çiğdem Maner

GTA: Göbekli Tepe Arşivi

IAM: İstanbul Arkeoloji Müzeleri

JPQ: Jason Quinlan

KAP: Küçükyalı Arkeopark Project / <http://www.kucukyaliarkeopark.net/tr.htm>

KSM: Kiklad Sanatı Müzesi

M.Ö.: Mehmet Özdoğan

V.Ö.: Vecihi Özkaya

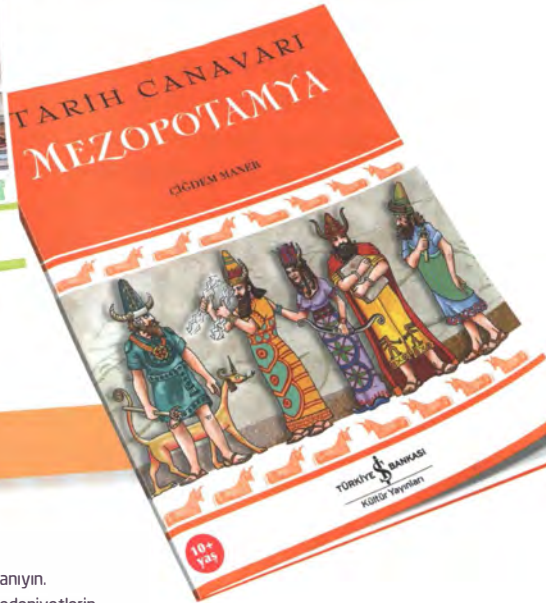
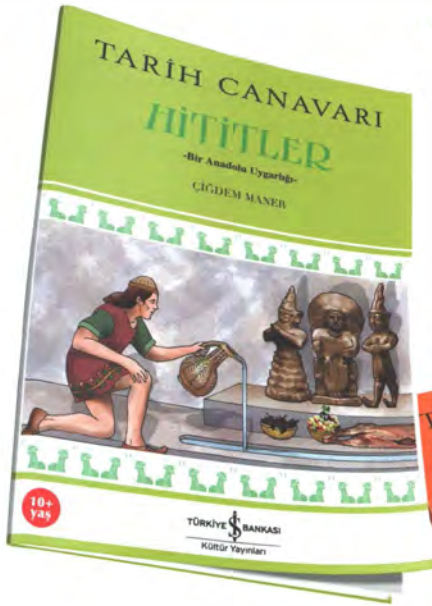
Teşekkürler:

Dr. Zeynep Kızıltan, Rahmi Asal, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü,
Prof. Mehmet Özdoğan, Prof. Aslıhan Yener, Prof. Nicholas Stampolidis,
Prof. Vecihi Özkaya, Mahmut Altuncan, Nevi Soyukaya, Ali Ekinci, Müslüm Ercan,
Nihat Erdoğan, Prof. Klaus Schmidt, Prof. Ergun Kaptan, Dr. Canan Çakırlar,
Dr. Alessandra Ricci, Prof. Ian Hodder, Prof. Marcella Frangipane,
Dr. Francesca Balossi, Jason Quinlan, Kültiğin Biber, Gonca Dardeniz,
Dr. Murat Akar, Dr. Mara Horowitz, Dr. Rana Özbal, Doğa Karkaya.

TARİH CANAVARI SERİSİNİN DİĞER KİTAPLARI

HİTİTLER

Dünya tarihinin en önemli uygarlıklarından birini Anadolu'da kuran Hititleri daha yakından tanıyın. Sürmekte olan kazı ve araştırmalar, Hititler hakkında yeni bilgileri gün ışığına çıkarıyor. Bu olağanüstü medeniyet hakkında merak ettiğiniz pek çok şeyi bu kapsamlı kitapta bulabilirsiniz.

MEZOPOTAMYA

İnsanlık tarihinin temel taşlarını oluşturan Mezopotamya medeniyetlerini daha yakından tanıyın. Elinizdeki bu kitap Mezopotamya'da yaşamış medeniyetlerin tarihlerini, ekonomilerini, yönetimlerini, dinlerini, sanatlarını, dillerini, mimarilerini ve gündelik hayatlarını incelemektedir.